

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

AGENDA OSN V OBLASTI LIDSKÝCH PRÁV

Autor práce: Marie Trojáková

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Štěpán Strnad

Katedra: Katedra společenských věd

2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Štěpánovi Strnadovi za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	5
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	6
2 VÝVOJ A STRUKTURA OSN	7
2.1 SPOLEČNOST NÁRODŮ	8
2.2 ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ	9
2.2.1 <i>Vývoj Organizace spojených národů</i>	9
2.2.2 <i>Struktura Organizace spojených národů</i>	13
2.2.3 <i>Valné shromáždění OSN</i>	13
2.2.4 <i>Rada bezpečnosti OSN</i>	14
2.2.5 <i>Hospodářská a sociální rada</i>	16
2.2.6 <i>Mezinárodní soudní dvůr</i>	16
2.2.7 <i>Generální tajemník</i>	17
2.2.8 <i>Sekretariát OSN</i>	17
3 KONCEPTUALIZACE LIDSKÉ BEZPEČNOSTI V RÁMCI OSN	19
3.1 HISTORIE KONCEPTU LIDSKÉ BEZPEČNOSTI	19
3.2 BUDOUCNOST KONCEPTU LIDSKÉ BEZPEČNOSTI V AGENDĚ OSN	21
3.3 LIDSKÁ BEZPEČNOST V SYSTÉMU OSN A LIDSKÁ BEZPEČNOST V KANADSKÉ PERSPEKTIVĚ	22
4 INSTITUCE NA OCHRANU LIDSKÝCH PRÁV	27
4.1 KOMISE PRO LIDSKÁ PRÁVA	28
4.1.1 <i>Rada pro lidská práva</i>	29
4.2 VYSOKÝ KOMISAŘ OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA	32
5 NÁSTROJE NA OCHRANU LIDSKÝCH PRÁV	35
5.1 MEZINÁRODNÍ LISTINA LIDSKÝCH PRÁV	35
5.2 MEZINÁRODNÍ PAKTY, ÚMLUVY A NORMY	37
5.2.1 <i>Mezinárodní pakt o občanských a politických právech</i>	38
5.2.2 <i>Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech</i>	39
5.2.3 <i>Další Úmluvy o lidských právech</i>	40
5.2.4 <i>Další normy</i>	41
ZÁVĚR	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	44
SEZNAM ZKRATEK	47
ABSTRAKT	48
ABSTRACT	49

ÚVOD

K velice závažným problémům současného světa, můžeme zcela jistě zařadit ochranu lidských práv. O ochranu lidských práv se hlavně snaží Organizace spojených národů, která stála ve středu nejdůležitějšího světového dění v průběhu druhé poloviny dvacátého století a na začátku jednadvacátého století. Pomohla odvrátit katastrofální války, prodloužila lidské životy, pomohla lidem v zoufalých situacích a hlavně se zasadila o univerzální uznání lidských práv.

Od roku 1948, kdy Valné shromáždění Organizace spojených národů schválilo Všeobecnou deklaraci lidských práv, pomohla Organizace spojených národů uzavřít desítky komplexních dohod o ochraně politických, občanských, ekonomických, sociálních a kulturních práv. Orgány OSN pro lidská práva se zabývají jednotlivými stížnostmi a upozorňují svět na případy mučení, rasové diskriminace, týraní dětí, diskriminace žen, podezřelých zmizení či neoprávněného věznění a vytvářejí mezinárodní tlak na vlády jednotlivých států, aby se více zabývaly otázkami ochrany lidských práv.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Základní cíl představuje analýza mechanismů OSN v oblasti ochrany lidských práv a vyhodnocení jejich úspěchů a neúspěchů v průběhu její historie. Účelem je zaznamenání konceptuálního posunu OSN v oblasti lidské bezpečnosti od studené války po současnost.

Koncept práce bude integrován do čtyř hlavních kapitol. První kapitola obsahuje stručnou leč výstižnou charakteristiku Společnosti národů a Organizace spojených národů. V této kapitole se seznámíme s vývojem a strukturou OSN.

Druhá hlavní kapitola je zaměřena na konceptualizaci lidské bezpečnosti v rámci OSN, kde se píše o lidské bezpečnosti v systému OSN a lidské bezpečnosti v kanadské perspektivě a tyto dva systémy jsou i v této kapitole srovnány a zhodnocení rozdílů mezi nimi.

Třetí hlavní kapitola s názvem Instituce na ochranu lidských je rozdělena do dvou podkapitol, z níž jedna pojednává o Komisi pro lidská práva a druhá o komisařovi OSN pro lidská práva.

Čtvrtá poslední kapitola se zabývá nástroji na ochranu lidských práv, mezi něž patří Mezinárodní listina lidských práv a Mezinárodní pakty, úmluvy a normy.

Velice cenným zdrojem informací pro tvorbu bakalářské práce se mi stala publikace Informačního centra v Praze Fakta a čísla OSN, dále pak neméně zajímavé publikace Šárky Waisové např. Současné otázky mezinárodní bezpečnosti, Bezpečnost a strategie, Ve stínu moderny a v neposlední řadě také kniha O. Krejčíře Mezinárodní politiky, které mi pomohly danou problematiku objasnit a rozvinout s pomocí další použité literatury.

2 VÝVOJ A STRUKTURA OSN

Organizace spojených národů není organizací národů, ale států, politických aktérů, které dílem zastupují národy, dílem občany.¹ Idea Organizace spojených národů navázala na Společnost národů. Zakládající listina Organizace spojených národů, Charta OSN, byla zakládajícími členy podepsána v červnu 1945. Hlavní myšlenkou vytvoření OSN bylo vyrovnat se podobných krveprolití, které představovaly První a Druhá světová válka, vytvořit celosvětovou organizaci, která by zajistila mírové vztahy mezi státy a přinesla do mezinárodního systému tolik žádanou stabilitu.²

Udržování mezinárodního míru a bezpečnosti je jedním z hlavních úkolů Organizace spojených národů. OSN od svého vzniku již mnohokrát pomohla zabránit tomu, aby spory přerostly ve válečné konflikty, a přesvědčila zneprátelené strany, aby daly přednost jednacímu stolu před zbraněmi. Pokud již ozbrojený konflikt propukl, byla na místě, aby pomohla sjednat příměří a mír. Za šest desetiletí existence bylo s podporou OSN ukončeno množství konfliktů a válek, často prostřednictvím rozhodnutí Rady bezpečnosti, základního orgánu OSN pro otázky mezinárodního míru a bezpečnosti. V průběhu 90. let minulého století, po skončení studené války, vznikla v oblasti globální bezpečnosti zcela nová situace: války mezi státy ustoupily a většina konfliktů vznikala uvnitř států. Počátkem 21. století se pak objevily nové globální hrozby. Útoky na Spojené státy z 11. září 2001 se staly zřetelnou demonstrací nástupu mezinárodního terorismu a následující události jen zvýšily obavy z šíření jaderných a dalších nekonvenčních zbraní.

Zkušenosti z posledních let přiměly OSN, aby se zaměřila především na budování míru, tedy na podporu struktur, které posilují lidskou bezpečnost. Ukázalo se, že trvalého míru je možné dosáhnout jedině podporou ekonomického rozvoje, sociální spravedlnosti, respektu vůči lidským právům, dobrých způsobů správy a vládnutí a podporou demokracie. Žádná jiná instituce nemá tolik zkušeností z oblasti multilaterálních vztahů, potřebnou kompetenci, koordinační schopnosti a netěší se takové nestrannosti jako OSN.³

¹ KREJČÍ, O., *Mezinárodní politika*, Praha, 2001, s. 211.

² WAISOVÁ, Š., *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*, Pelhřimov, 2003, s. 91.

³ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 61-62.

2.1 Společnost národů

Předchůdkyní OSN byla Společnost národů, organizace koncipovaná v podobných podmínkách v průběhu první světové války.⁴ Jedním z výsledků první světové války byl obrovský nárůst prestiže mírové myšlenky a přesvědčení, že po takto hrůzné zkušenosti nemůže další válka vypuknout. Na hrůzné zkušenosti z první světové války reagovala i nová vlna mírových aktivit. Největší naděje se vkládaly do Společnosti národů, mezinárodní instituce nového typu.⁵ Cíle si nová organizace nekladla malé: podle preambule Paktu o společnosti národů „*vysoké smluvní strany, uznávající, že k rozvoji a součinnosti mezi národy a k tomu, aby se jim zaručil mír a bezpečnost, je dlužno přijmout jisté závazky, že se neuchýlí k válce, veřejně udržovat vztahy mezinárodní založené na spravedlnosti a čestnosti, přísně zachovávat předpisy mezinárodního práva, uznávané od nynějška za závazné normy jednání vlád, hájit spravedlnost a svědomitě zachovávat ve vzájemných stycích organizovaných národů všechny smluvní závazky uložené smlouvami, přijímat tuto úmluvu, jíž se zakládá Společnost národů*“.⁶ Společnost národů představovala první stálou diplomatickou konferenci, první instituci s univerzální politickou aktivitou. Pakt o jejím vytvoření byl schválen na plenární schůzi mírové konference v únoru 1919 a včleněn do mírové smlouvy s Německem. Své první zasedání zahájila Společnost národů v lednu 1920, ovšem bez sovětského Ruska, Spojených států a Německa. Role nově vzniklé světové instituce při zajišťování míru se opírala o ideu kolektivní bezpečnosti, o představu, že Společnost národů bude reagovat na každou agresi nebo pokus vytvořit hegemonii, dále že bude jednat na základě participace všech členů, a že bude mít schopnost identifikovat akt agrese a organizovat odpověď. Tato představa selhala poprvé při japonské agresi v Mandžusku roku 1931 a proti Číně roku 1937. Následovala neschopnost reagovat na italskou agresi v Etiopii roku 1935 a na rozbití Československa roku 1938.⁷

Přes značný vliv Francie a Británie ve Společnosti národů nebyla organizace schopna důrazně prosadit své cíle, naprosto neefektivní byla její činnost proti agresivním krokům fašistické vlády v Itálii (okupace Etiopie), nacistické v Německu (účast ve španělské občanské válce, anšlus Rakouska, uzavření Mnichovské dohody), ani militaristické v Japonsku (válka v Číně). Menší členské státy postrádaly

⁴ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 3.

⁵ KREJČÍ, O., *Mezinárodní politika*, Praha, 2001, s. 84.

⁶ *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky*. Sv. 1. Praha: Svoboda. 1963, s. 23.

⁷ KREJČÍ, O., *Mezinárodní politika*, Praha, 2001, s. 84-85.

významnější vliv na chod a rozhodování organizace, což způsobovalo napětí mezi nimi na jedné straně a Británií a Francií na straně druhé. Společnost národů tak v souvislosti s počátkem druhé světové války v letech 1939 a 1940 ztratila faktický význam. Formálně byla Společnost národů rozpuštěna v dubnu 1946. Vítězné státy druhé světové války se rozhodly některé struktury Společnosti národů transformovat do nově vzniklé Organizace spojených národů, která na činnost Společnosti národů přímo navázala.⁸

2.2 Organizace spojených národů

2.2.1 Vývoj Organizace spojených národů

Název *Spojené národy* navrhl americký prezident Franklin D. Roosevelt a poprvé byl použit za druhé světové války v *Deklaraci Spojených národů* z 1. ledna 1942, v níž se zástupci 26 států jménem svých vlád zavázali pokračovat ve společném boji proti mocnostem Osy. Státy původně zakládaly mezinárodní organizace určené ke spolupráci v konkrétních oblastech. Mezinárodní telekomunikační unie byla založena v roce 1865 pod názvem Mezinárodní telegrafická unie, Všeobecná poštovní unie vznikla roku 1874. Obě unie jsou dnes specializovanými organizacemi systému OSN. V roce 1899 se v Haagu konala první mezinárodní mírová konference, jejímž cílem bylo vypracovat nástroje k mírovému řešení krizí, k prevenci válek a kodifikaci pravidel boje. Konference schválila Úmluvu o mírovém řešení mezinárodních konfliktů a ustavila Stálý arbitrážní soud, který zahájil činnost v roce 1902.⁹

V roce 1945 se v San Francisku sešli zástupci 50 zemí na konferenci Spojených národů o poválečném mezinárodním uspořádání a vypracovali Chartu OSN. Delegáti tehdy rokovali a návrzích vypracovaných zástupci Číny, Sovětského svazu, Spojených států amerických a Velké Británie během srpna až září 1944 v americkém Dumbarton Oaks. Chartu podepsalo 26. června 1945 celkem 50 zemí. Polsko sice nebylo na konferenci zastoupeno a svůj podpis připojilo později, je ale považováno za jednu z 51 zakládajících členských zemí OSN. Organizace spojených národů oficiálně vznikla 24. října 1945, kdy byla Charta ratifikována Čínou, Francií, Sovětským svazem,

⁸ COJECO-ENCYKLOPEDIIE, *Společnost národů*, [online]:2000, poslední revize: 9. 3. 2001 [cit. 26. ledna 2010]. Dostupné na WWW: http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=89923&s_lang=2

⁹ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 13

USA, Velkou Británií a většinou ostatních signatářských zemí OSN.¹⁰ Dodatky k článkům 23, 27 a 61 Charty byly přijaty Valným shromážděním 17. prosince 1963 a vešly v platnost 31. srpna 1965. Dodatek k článku 109, přijatý Valným shromážděním 20. prosince, vstoupil v platnost 12. června 1968. Dodatkem k článku 23 bylo rozšířeno členství v Radě bezpečnosti z jedenácti na patnáct členů. Rozšířený článek 27 staví, že rozhodnutí Rady bezpečnosti o procedurálních otázkách budou přijímána devíti kladnými hlasy (dříve sedmy), včetně souhlasných hlasů pěti stálých členů Rady bezpečnosti. Dodatek 61 rozšiřuje členství v Hospodářském a sociálním výboru z osmnácti na dvacet sedm. Dodatek k článku 109, stanoví, že Generální konference členských států za účelem přezkoumání Charty se může konat v místě a čase stanoveném dvoutřetinovou většinou členů Valného shromáždění a hlasy kterýchkoli devíti členů Rady bezpečnosti.¹¹

Charta organizace spojených národů je ustavujícím dokumentem této organizace, který stanovuje práva a povinnosti členských států a stanoví orgány a principy mezinárodních vztahů, od suverenity a rovnosti mezi státy až po zákaz užití síly při řešení mezinárodních sporů.¹²

Cíle a zásady Organizace spojených národů vytyčené v Chartě OSN:

Kapitola I: Zachovávat mezinárodní mír a bezpečnost; Rozvíjet přátelské vztahy mezi národy založené na respektování rovných práv a rovnoprávnosti národů; Spolupracovat při řešení mezinárodních hospodářských, sociálních, kulturních a humanitárních problémů a při prosazování respektu k lidským právům a základním svobodám; Být centrem, které sladuje aktivity jednotlivých národů k dosažení těchto společných cílů.

Členství Organizace spojených národů vytyčené v Chartě OSN:

Kapitola II: Za členy OSN mohou být přijaty všechny mírumilovné státy, které přijmou závazky obsažené v Chartě. Přijetí každého nového člena OSN se děje rozhodnutím Valného shromáždění na doporučení Rady bezpečnosti.

Orgány Organizace spojených národů vytyčené v Chartě OSN:

Kapitola III: Hlavní orgány: Valné shromáždění, Rada bezpečnosti, Hospodářská a sociální rada, Poručenská rada, Mezinárodní soudní dvůr a Sekretariát. Mohou být zřízeny pomocné orgány, které se ukážou nutnými.

¹⁰ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 13

¹¹ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora*, Praha, 2002, s. 5

¹² INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 3-4.

Valné shromáždění Organizace spojených národů vytyčené v Chartě OSN:
Kapitola IV: Složení; Funkce a pravomoc; Hlasování; Řízení.

Rada bezpečnosti Organizace spojených národů vytyčená v Chartě OSN:
Kapitola V: Složení; Funkce a pravomoc; Řízení.

Pokojné řešení sporů Organizace spojených národů vytyčené v Chartě OSN:
Kapitola VI: Strany v každém sporu, jehož trvání by mohlo ohrozit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, budou nejprve usilovat o jeho řešení vyjednáváním, šetřením, zprostředkováním, řízením smířčím, rozhodčím nebo soudním, použitím oblastních orgánů nebo ujednání nebo jinými pokojnými prostředky podle vlastní volby; Nepodaří-li se stranám urovnat spor, vznesou jej na Radu bezpečnosti.

Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných vytyčené v Chartě OSN: Kapitola VII: Rada bezpečnosti určí, zda došlo k ohrožení míru, porušení míru nebo útočnému činu, a doporučí nebo rozhodne, jaká opatření budou učiněna, aby byl udržen nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost.

Oblastní dohody Organizace spojených národů vytyčené v Chartě OSN: Kapitola VIII: Rada bezpečnosti povzbuzuje rozvoj pokojného řešení místních sporů použitím takových oblastních dohod nebo orgánů buď na podnět států, jichž se to týká, nebo z popudu Rady bezpečnosti samé.

Mezinárodní hospodářská a sociální součinnost Organizace spojených národů vytyčená v Chartě OSN: Kapitola IX: OSN bude podporovat: Zvyšování životní úrovně, plnou zaměstnanost a vytváření podmínek pro hospodářský pokrok a rozvoj; obecnou úctu k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství a jejich zachování.

Hospodářská a sociální rada Organizace spojených národů vytyčená v Chartě OSN: Kapitola X: Složení; Funkce a pravomoc; Hlasování; Řízení.

Deklarace o nesamosprávných územích vytyčená v Chartě OSN: Kapitola XI: Členové OSN, kteří mají nebo přejímají odpovědnost za správu území, jejichž lid ještě nedosáhl v plné míře samosprávy, uznávají zásadu, že zájmy obyvatel těchto zemí jsou nejpřednější, a přijímají za svou svatou povinnost závazek, že budou v rámci soustavy mezinárodního míru a bezpečnosti, co nejvíce podporovat jejich blahobyt.

Mezinárodní Poručenská soustava Organizace spojených národů vytyčená v Chartě OSN: Kapitola XII: Základní úkoly poručenské soustavy jsou: posilovat mezinárodní mír a bezpečnost; podporovat politický; hospodářský a sociální pokrok obyvatel poručenských území, rozvoj jejich vzdělání, posilovat úctu k lidským právům

a základním svobodám pro všechny a posilovat vědomí vzájemné závislosti národů světa.

Poručenská rada Organizace spojených národů vytyčená v Chartě OSN: Kapitola XIII: Složení; Funkce a pravomoc; Hlasování; Řízení.

Mezinárodní soudní dvůr Organizace spojených národů vytyčen v Chartě OSN: Kapitola XIV: Hlavním soudním orgánem OSN. Působí podle připojeného statutu, který je založen na statutu Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti a je nedílnou částí této Charty.

Sekretariát Organizace spojených národů vytyčen v Chartě OSN: Kapitola XV: Sekretariát se skládá z generálního tajemníka a zaměstnanců, jichž bude Organizace potřebovat.

Různá ustanovení Organizace národů vytyčené v Chartě OSN: Kapitola XVI: OSN používá na území každého svého člena takové právní způsobilosti, jaká je nutná k výkonu jejich funkcí a k uskutečňování jejich cílů.

Přechodná opatření bezpečnosti Organizace spojených národů vytyčené v Chartě OSN: Kapitola XVII.

Změny Charty: Kapitola XVIII: Změny této Charty nabudou účinnosti pro všechny členy OSN, budou-li schváleny hlasy dvou třetin členů Valného shromáždění a ratifikovány dvěma třetinami členů Organizace podle jejich ústavních předpisů, čítajíc v to všechny stálé členy Rady bezpečnosti.

Ratifikace a podpis Charty: Kapitola XIX: Tato Charta, jejíž čínský, francouzský, ruský, anglický a španělský text jsou stejně autentické, zůstane uložena v archivu vlády Spojených států amerických, Její řádně ověřené opisy zašle tato vláda vládám ostatním signatárních států. Na důkaz toho podepsali zástupci vlád Spojených národů tuto Chartu.¹³

Bezprostředně po vzniku OSN však byla její práce zbrzděna, v některých oblastech dokonce zablokována. Ve druhé polovině 40. let se „rozpoutala“ tzv. studená válka, kdy se z bývalých spojenců protihitlerovské koalice stali nepřátelé na život a na smrt. V řadě orgánů OSN, nejsilněji v Radě bezpečnosti, došlo na základě ideologických, mocenských a zájmových rozdílů k zablokování jejich fungování. Práce OSN se tak v období studené války soustředila spíše než na otázku udržení a zajištění bezpečnosti na úrovni mezinárodního systému na řešení lokálních krizí a konfliktů a na

¹³ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Charta Organizace spojených národů a Status Mezinárodního soudního dvora*, 2002, Praha, s. 8-61

nevojenská témata, jako je podpora rozvoje, vzdělanosti, zdraví, snižování zadluženosti atd. Nový impuls do práce OSN přineslo zvýšení počtu členů Organizace na počátku 60. let minulého století, kdy proběhla, především v Africe, masová dekolonizace.

Konec bipolární konfrontace na přelomu 80. a 90. let 20. století pak opět otevřel dveře pro obnovu a rozvoj spolupráce uvnitř Organizace. Události 90. let navíc OSN a její členy nutily, aby navazovali nové formy spolupráce a častěji využívali multilaterálních nástrojů.¹⁴

2.2.2 Struktura Organizace spojených národů

Institucionální struktura OSN, která je stanovena v Chartě OSN, je rozdělena na systém tzv. hlavních orgánů, pomocných orgánů, zvláštních organizací a agentur. Hlavními orgány jsou Valné shromáždění, Rada bezpečnosti, Sekretariát v čele s generálním tajemníkem, Hospodářská a sociální rada, Poručenská rada (dohlížela na správu jedenácti území zařazených do poručenské soustavy. Jejím úkolem bylo zajistit přijetí takových kroků, které připraví tato území na samosprávu nebo samostatnost. Do roku 1994 dosáhla všechna svěřenecká území OSN samosprávy či nezávislosti, ať již jako nezávislé státy či připojením k některému ze sousedních nezávislých států. Byla proto upravena její procedurální pravidla a Rada se má scházet jen v případech, kdy to bude situace vyžadovat.) a Mezinárodní soudní dvůr. O OSN se dnes hovoří jako o „rodině“ OSN. OSN tvoří rozvětvená struktura spolupracujících a propojených orgánů, výborů, režimů, programů (UNDP, UNEP, UNICEF, UNESCO ...) atd.¹⁵

2.2.3 Valné shromáždění OSN

Valné shromáždění OSN se skládá ze všech 192 členských států OSN. Má právo jednat o všech otázkách, které spadají do rámce Charty OSN nebo se týkají pravomocí a působností ostatních orgánů OSN s výjimkou případů spadajících výlučně do pravomoci Rady bezpečnosti, Schází se každoročně na pravidelných zasedáních, popřípadě na zvláštních zasedáních. Usnesení Valného shromáždění mají povahu právně nezávazných doporučení, výjimku tvoří usnesení o vnitřních otázkách OSN, která jsou závazná. Každý členský stát má jeden hlas. Valné shromáždění OSN se

¹⁴ WAISOVÁ, Š., *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*, Pelhřimov, 2003, s. 91.

¹⁵ WAISOVÁ, Š., *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*, Pelhřimov, 2003, s. 92.

schází každoročně k pravidelnému jednání. Jednání řídí předseda, kterého volí Valné shromáždění OSN. Vyžaduje-li to situace, svolává generální tajemník OSN na žádost Rady bezpečnosti zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN. Valné shromáždění přijímá rezoluce prostou většinou hlasů přítomných a hlasujících členů. V případě závažných otázek, jako je doporučení týkající se udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, volba nestálých členů Rady bezpečnosti, volba členů Hospodářské a sociální rady, volba členů Poručenské rady, přijímání nových členů OSN, postavení členských práv a výsad, vylučování členů, či jako jsou otázky týkající se působení poručenské soustavy a otázky rozpočtové, je nutný souhlas dvou třetin přítomných a hlasujících členů. Vzhledem k rozsáhlé agendě zřizuje Valné shromáždění OSN řadu pomocných orgánů. Pracovními jazyky Valného shromáždění OSN jsou angličtina, arabština, čínština, francouzština, ruština a španělština.

2.2.4 Rada bezpečnosti OSN

Rada bezpečnosti OSN se skládá z 15 členů. Pět z nich, pět velmocí, Čína, Francie, Rusko, USA a Velká Británie, jsou stálými členy, nestálí členové jsou voleni Valným shromážděním OSN podle geografické příslušnosti vždy na dva roky.¹⁶ Podle Charty OSN je Rada bezpečnosti orgán OSN, který má hlavní odpovědnost za udržování míru a bezpečnosti. Charta určuje členským státům povinnosti přijímat a provádět rozhodnutí Rady bezpečnosti. Doporučení přijímaná ostatními orgány OSN nejsou závazná, mohou ale situaci výrazně ovlivnit, protože reprezentují názor mezinárodního společenství. Jeli Radě bezpečnosti předložen spor, prvním krokem je zpravidla výzva k řešení mírovými prostředky. Rada může vydat doporučení k mírovému urovnání, jmenovat zvláštní zmocněnce, požádat generálního tajemníka, aby uplatnil svůj osobní vliv, nebo zahájil vyšetřování či zprostředkoval dohodu mezi stranami sporu. V případě, kdy spor vyústí v ozbrojený konflikt, se snaží zabránit dalšímu stupňování násilí. Rada může také podpořit mírový proces rozmístěním vojenských pozorovatelů nebo mírových sil v oblasti bojů.¹⁷ Rada bezpečnosti vykonává své funkce nepřetržitě. Její schůze svolává předseda, který se mění po měsíci podle abecedního pořádku, a to z vlastního rozhodnutí, na žádost kteréhokoliv člena Rady bezpečnosti, generálního tajemníka, Valného shromáždění nebo na základě

¹⁶KREJČÍ, O., *Mezinárodní politika*, Praha, 2001, s. 212-213.

¹⁷INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 62.

upozornění některým státem na situaci, která by mohla ohrozit mezinárodní mír. Při přijímání rozhodnutí Rady bezpečnosti mají právo veta. O procedurálních otázkách rozhoduje Rada bezpečnosti kladnými hlasy devíti členů, o všech ostatních devíti kladnými hlasy včetně stálých členů. V jejím rámci fungují tři výbory: vojensko-štábní, výbor expertů pro jednací řád a výbor pro přijímání nových členů.¹⁸

Bezpečnostní politika OSN je v podstatě založena na Radě bezpečnosti OSN. Rada bezpečnosti má pět stálých členů (USA, SSSR, Velkou Británii, Francii a Čínu) a kromě toho je v Radě bezpečnosti deset nestálých členů. Rozložení sil vychází nejen z výsledků druhé světové války, ale odráží i rozložení sil v předválečném světě. Velká Británie a Francie měly tehdy obrovské koloniální říše, společně ovládaly většinu Afriky, Indii a Indočínu. Území těchto pěti států a jejich kolonií tehdy zahrnovalo dvě třetiny světa a žila na nich většina lidstva. Proto se dá říci, že Rada bezpečnosti v době svého vzniku přibližně odrážela rozložení sil ve světě.

Za šest desetiletí se ale mnoho věcí změnilo. Velká Británie a Francie přišly o své koloniální říše a nepříznivý demografický vývoj v obou zmíněných státech i v Rusku způsobil, že velikost zemí zastoupených v Radě bezpečnosti OSN je mnohem menší než v roce 1945. Dnes všech těchto pět zemí má společně jen asi třetinu světového obyvatelstva, což Radě bezpečnosti OSN ubírá legitimitu jejím rozhodnutím. Z tohoto důvodu je nezbytné Radu bezpečnosti OSN rozšířit o další stálé státy.

O rozšíření Rady bezpečnosti OSN se mluví již dlouho. Poslední návrhy představil generální tajemník OSN Kofi Anan. Podle jeho návrhu má být Rada rozšířena až na 24 členů. Žádný stát nemá mít právo veta a počet zástupců všech kontinentů má být stejný. Tento návrh, ale není právě šťastný. Žádná ze zemí se svého práva veta nebude chtít vzdát, proto tento návrh nemůže projít. Právo veta je při rozhodování Rady bezpečnosti nezbytné, neboť pokud má její rozhodnutí vyjadřovat zájmy celého světa, musí být jednomyslné. V Radě bezpečnosti by měli být zastoupeny všechny kontinenty kromě Austrálie, ale ne stejně. Evropa a Asie musí mít logicky více zástupců než ostatní kontinenty, neboť v nich žije více obyvatel, a evropské i asijské země jsou hospodářsky vyspělejší a vojensky silnější než například země africké. Jako kritéria by neměla sloužit zeměpisná poloha, ale rasa a náboženství.

Rada bezpečnosti OSN má, bohužel, jen malé pravomoci zabránit nějakému státu, zejména nějakému ze svých členů, rozpoutat válku a jiným státem. Proto silnější a

¹⁸ KREJČÍ, O., *Mezinárodní politika*, Praha, 2001, s. 212-213.

reprezentativnější Rada bezpečnosti OSN by měla ve světě větší váhu než dosud, zejména proto, že by si většina lidí na světě uvědomila nelegitimitu dané války.¹⁹

2.2.5 Hospodářská a sociální rada

plní pod vedením Valného shromáždění OSN úkoly v oblasti hospodářské, sociální i kulturní spolupráce mezi členskými státy OSN a úkoly hospodářské a technické pomoci rozvojovým zemím. Určuje základní linii v této oblasti a přijímá předběžná rozhodnutí. Koordinuje činnost organizací a orgánů spojených v systému OSN, které se zabývají sociálními, ekonomickými a vědecko-technickými otázkami, a to včetně velkého množství podorgánů, komisí, výborů, které sama vytvořila. Skládá se dnes z 54 členů, které volí Valné shromáždění OSN na dobu tří let, přičemž při volbě se dodržuje zásada poměrného zastoupení oblastí. Spolupracuje také s více než šesti sty nevládními organizacemi, jimž přiznává různý typ poradního statutu. Rada obvykle zasedá dvakrát ročně a svá usnesení schvaluje většinou hlasů přítomných a hlasujících členů. S výjimkou usnesení o vnitřních a organizačních otázkách mají její rozhodnutí povahu právě nezávazných doporučení. Usnesení o důležitých otázkách jsou předány Valnému shromáždění.²⁰

2.2.6 Mezinárodní soudní dvůr

Mezinárodní soudní dvůr se sídlem v nizozemském Haagu je základní soudním orgánem OSN. Řeší spory a předává Organizaci spojených národů jejím specializovaným organizacím odborné posudky. Jeho status je nedílnou součástí Charty OSN. Soudní dvůr je otevřen všem signatářům jeho statutu, tedy všem členským státům OSN. Soudních procesů se mohou účastnit a své spory mohou soudu předkládat pouze státy. Mezinárodní soudní dvůr se nezabývá případy soukromých osob, právnických subjektů ani mezinárodních organizací. Valné shromáždění i Rada bezpečnosti mohou ale Mezinárodní soudní dvůr požádat o posudek k jakékoliv právní otázce. Další orgány OSN a specializované organizace OSN mohou požádat o posudek právních případů spadajících do jejich činnosti, potřebují k tomu však souhlas Valného shromáždění. Soud tvoří 15 soudců volených v oddělených hlasováních Valným shromážděním a

¹⁹ NAXERA, N., *Význam a úloha OSN v současných globálních vztazích*, OSN v měnícím se světě, Sborník příspěvků ze studentské soutěže v roce 2004, 2005, Praha, 2005, s. 44-48.

²⁰ KREJČÍ, O., *Mezinárodní politika*, Praha, 2001, s. 212-213.

Radou bezpečnosti. Soudci jsou vybíráni na základě své kvalifikace. Snahou je, aby byly zastoupeny hlavní právní systémy světa, přičemž žádní dva soudci nemohou být občany téhož státu. Soudci jsou voleni na devět let s možností znovuzvolení. V průběhu funkčního období nemohou vykonávat žádnou jinou činnost. Soud se obvykle schází na plenárních zasedáních, může však pracovat i v menších jednotkách, tzv. komorách, pokud o to strany požádají. Rozsudky vynesené komorami jsou rovnocenné s rozsudky Mezinárodního soudního dvora jako celku. Součástí Mezinárodního soudního dvora je i Komora pro otázky životního prostředí a navíc soud každoročně ustavuje Komoru pro zkrácené soudní zřízení.²¹

2.2.7 Generální tajemník

Důležitou součástí systému OSN je generální tajemník (Ban Ki-moon od 1. ledna 2007 osmý generální tajemník OSN. Ve funkci vystřídal svého předchůdce Kofiho Annana), jenž je hlavním správním úředníkem stojící v čele sekretariátu OSN, plní však různé politické funkce a hlavně reprezentuje OSN. Volí jej Valné shromáždění na doporučení Rady bezpečnosti OSN na funkční období pěti let. Generální tajemník vykonává všechny úkoly, které mu svěří Rada bezpečnosti, Valné shromáždění, Hospodářská a sociální rada. Charta OSN uděluje generálnímu tajemníkovi v článku 99 mimořádné pravomoci-generální tajemník může upozornit Radu bezpečnosti na každou skutečnost, která podle jeho názoru ohrožuje mezinárodní mír a bezpečnost. Generální tajemník řídí mezinárodní mírové operace. Je to osoba, která v mezinárodní politice požívá mimořádné vážnosti a osobní prestiže. Díky tomu může generální tajemník vystupovat i mimo rámec OSN a podílet se na urovnávání a řešení sporů. Generální tajemník může působit jako mediátor či poskytovatel tzv. dobrých služeb.²²

2.2.8 Sekretariát OSN

Sekretariát OSN, vykonavatel každodenních úkolů organizace, tvoří tým tzv. mezinárodních úředníků působících v různých zemích světa. Poskytuje servis ostatním orgánům Spojených národů a je pověřen správou jejich programů a činností. Hlavou sekretariátu je generální tajemník. Povinnosti Sekretariátu jsou stejně rozmanité jako otázky, jimiž se zabývá Organizace spojených národů. Zahrnují vše od řízení a správy

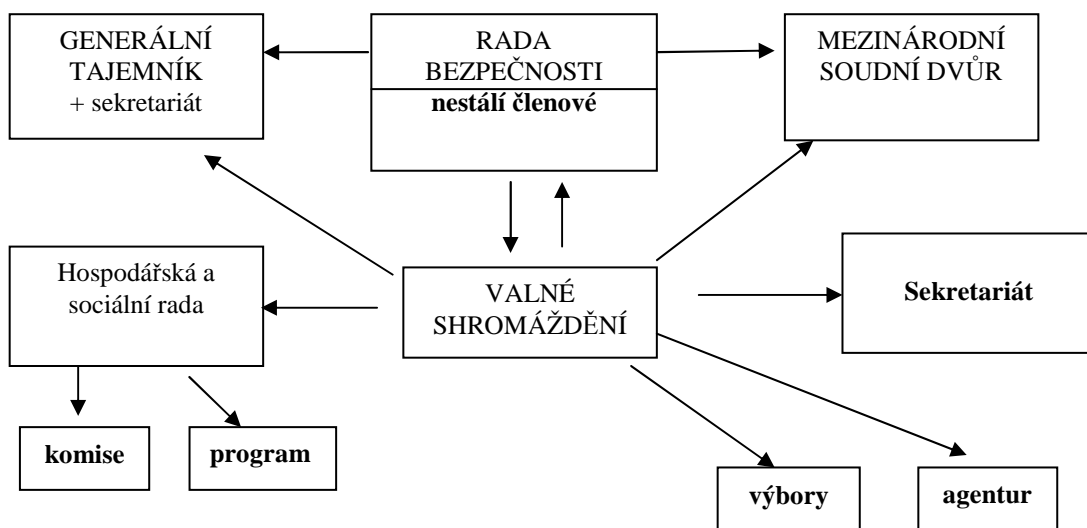
²¹ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 12-14.

²² WAISOVÁ, Š., *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*, Pelhřimov, 2003, s. 93-94.

mírových operací až po zprostředkovatelskou činnost v mezinárodních sporech, od zkoumání ekonomických a společenských trendů po vypracování zpráv o lidských právech a trvale udržitelném rozvoji. Pracovníci Sekretariátu také informují světová media o práci OSN, organizují mezinárodní konference o zásadních problémech současného světa nebo zajišťují tlumočení projevů a překlady dokumentů do oficiálních jazyků OSN. Sekretariát OSN tvoří přibližně 7500 stálých zaměstnanců z více než 170 zemí světa.²³

Hlavním sídlem Organizace spojených národů je New York, další významné úřadovny organizace jsou v Addis Abebě, Bangkoku, Bejrútu, Ženevě, Nairobi, Santiagu a ve Vídni. Kanceláře OSN se nacházejí v mnoha dalších zemích všech kontinentů.²⁴

Obr. 1: Struktura hlavních orgánů OSN²⁵

²³ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 13.

²⁴ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 13.

²⁵ KREJČÍ, O., *Mezinárodní politika*, Praha, 2001, s. 214

3 KONCEPTUALIZACE LIDSKÉ BEZPEČNOSTI V RÁMCI OSN

V současné době existuje celá řada definic lidské bezpečnosti, trvá také diskuze o tom, zda koncept lidské bezpečnosti může být výzkumným záměrem nebo politickým programem – lidská bezpečnost je podobná „trvale udržitelnému rozvoji“ – každý jej prosazuje, ale jen minimum lidí má představu, co znamená. Většina formulací lidské bezpečnosti zahrnuje blahobyt obyčejného člověka, zachování a dodržování základních lidských práv a možnost realizace lidského potenciálu. V rámci debaty o lidské bezpečnosti se vytvořily dva hlavní přístupy: 1. přístup Organizace spojených národů a 2. kanadský přístup, někdy nazývaný jako přístup středně velkých států. Období po ukončení bipolární konfrontace je dobou překotného vývoje systému OSN, institucionální a konceptuální inovace práce Organizace. V 90. letech se rozhořela řada mezinárodních i vnitrostátních sporů, které vyvrcholily ozbrojenou konfrontací. Ve snaze posílit účinnost a úspěšnost činnosti v oblasti řešení konfliktů musela OSN změnit metody práce. OSN se musí vyrovnat s novými bezpečnostními výzvami jako je uprchlictví, konflikty o zdroje, zhoršování kvality životního prostředí, nízká úroveň rozvoje atd. Pod vlivem těchto jevů byla OSN nucena redefinovat vlastní bezpečnostní agendu. V bezpečnostní agendě OSN zůstaly jako důležité referenční objekty státy a mezinárodní společnosti, jedinec však získal nezanedbatelnou roli. Myšlenka ochrany lidského individua a snaha zabránit humanitárním katastrofám vedla OSN v devadesátých letech k vyslání řady humanitárních misí. Na konceptu lidské bezpečnosti dnes stavějí svou práci nejrůznější agentury a pomocné orgány OSN. Lidská bezpečnost se stala jádrem činnosti UNDP (Rozvojový program OSN) a UNHCR (Vysoký komisař OSN pro uprchlíky).²⁶

3.1 Historie konceptu lidské bezpečnosti

Ačkoliv se idea bezpečnosti jedince objevuje s velkou intenzitou až v průběhu první poloviny 90. let, někteří badatelé poukazují na to, že liberální a otevřené pojetí bezpečnosti jako konceptu pro jednotlivce či skupiny není výsledkem společných, politických či vědeckých proces 20. století, ale mnohem charakterističtější pro období od poloviny 17. století až do Francouzské revoluce. Teprve revoluční a

²⁶ WAISOVÁ, Š., *Bezpečnost a strategie, Východiska-Stav-Perspektivy*, Pelhřimov, 2003, s. 47-48.

napoleonské války přinesly vojenské pojetí bezpečnosti, kdy se zajištění bezpečnosti stalo úkolem a právem státu a stát se stal primárním referenčním objektem.

Až do počátku 20. století zůstala bezpečnost chápána paralelně v liberálním a otevřeném pojetí i v pojetí vojenském. Obě světové války, pokračování závodů ve zbrojení po druhé světové válce, zvyšování počtu ozbrojených sil a konečně existence jaderné zbraně však vedly k proměně pojetí bezpečnosti. Ta na konci 40. let ztratila definitivně nevojenský a nestátní charakter a paradigma národní bezpečnosti převládlo na několik dalších desetiletí. K určitému oslabení dominance státu v praxi i teorii mezinárodních vztahů došlo v 60. letech, kdy se nebývale rozvíjel výzkum míru kladoucí důraz na bezpečnost jedince.

Badatelé z oblasti výzkumu míru poukazovali na souvislost mezi násilím a sociální strukturou – násilí je podle jejich názoru výsledkem vztahů mezi jednotlivci a skupinami. Strukturální násilí (koncept vypracovaný Johanem Galtungem) se vztahuje jak ke strukturám uvnitř státu, tak ke strukturám na úrovni mezinárodního systému. Strukturální násilí nemá konkrétní zdroj či pachatele, ale je obsaženo ve struktuře, která je vymezena rozdělením zdrojů mezi jednotlivci a skupinami. Výzkum míru jednoznačně odmítl úzké pojetí bezpečnosti jako bezpečnosti státu, který je ohrožen vojenskými a politickými hrozbami, a soustředil se na bezpečnost jedince tváří v tvář sociálním strukturám, které ho obklopují. Strukturální násilí naznačovalo, že příčinou ekonomické nejistoty jedince není přímé násilí či válka, ale uspořádání a fungování vnitrostátních a mezinárodních struktur. Toto uspořádání produkuje politické a ekonomické nerovnosti a útlaku, který je pro jednotlivce zdrojem nejistoty.

Dalším výrazným příspěvkem ke konceptualizaci lidské bezpečnosti byly práce Barryho Buzana z počátku 80. let. Ačkoliv je hlavním referenčním objektem Buzanovy analýzy stát, je si vědom toho, že výzkum na úrovni státu není schopen postihnout řadu hrozeb, s nimiž se potýká jedinec. Dalším krokem k rozvoji konceptualizace bezpečnosti jedince se staly kritické práce školy třetího světa a kritiků egocentrismu. Kritikové zdůrazňují, že bezpečnost jedince nelze ztotožňovat s bezpečností občana, jak to dělá realismus, neboť člověk má určitá práva, která by neměla být závislá na (ne)existenci státu či západních hodnotách a normách. Tato myšlenka práv jedince či skupiny (lidský druh, rodina), která existují zcela nezávisle na státu, sehrála významnou úlohu v konceptualizaci bezpečnosti jedince na půdě OSN.²⁷

²⁷ WAISOVÁ, Š., *Ve stínu moderny, Perspektivy a problémy rozvoje*, Plzeň, 2005, s. 194 - 201

3.2 Budoucnost konceptu lidské bezpečnosti v agendě OSN

Diskuze o konceptu lidské bezpečnosti v rámci OSN iniciovala v lednu 2001 vytvoření Komise pro lidskou bezpečnost (Commission on Human Security). Hlavními proponenty této aktivity byly UNHCR a japonská vláda. Úkolem Komise pro lidskou bezpečnost bylo vytvořit udržitelný koncept lidské bezpečnosti, který by mohl být jednotně aplikován v humanitárním systému OSN. Komise měla pracovat na překlenutí problémů, s nimiž se potýkal koncept lidské bezpečnosti využívaný UNDP a UNHCR.

V květnu 2003 publikovala Komise Závěrečnou zprávu. Komisi pro lidskou bezpečnost se ve Zprávě podařilo vytvořit určitý koncept lidské bezpečnosti, lidským rozvojem a lidskými právy. Podle Komise koncept lidské bezpečnosti předpokládá ochranu nezbytného jádra každého lidského života, a to takovým způsobem, který posiluje lidské svobody a lidské uspokojení a naplnění (Final Report of Commission on Human Security).

Závěrečná zpráva se také pokusila vyjasnit vztah mezi bezpečností jedince a bezpečností státu. Podle názoru Komise si stát zachovává roli hlavního „distributora“ bezpečnosti, avšak velmi často není schopen tuto roli naplnit. Jedním z důvodů tohoto stavu je existence globálních hrozeb (terorismus, šíření zbraní hromadného ničení atd.), jimž stát není schopen čelit vlastními silami. Komise proto doporučuje, aby ochranu lidského jedince převzalo v takovém případě mezinárodní společenství, které disponuje odlišnými nástroji než stát. Ochrana lidské bezpečnosti prostředky mezinárodního společenství by měla být podle Komise založena na globálním systému akceptovaných lidských práv, globální identitě jedince a dobrém způsobu vládnutí.²⁸

²⁸ WAISOVÁ, Š., *Bezpečnost a strategie, Východiska-Stav-Perspektivy*, Pelhřimov, 2003, s. 50-51

3.3 Lidská bezpečnost v systému OSN a lidská bezpečnost v kanadské perspektivě

V současné mezinárodní politice existuje řada formulací „lidské bezpečnosti“, většina těchto formulací zdůrazňuje vzájemnou závislost mezi úrovní rozvoje a bezpečnosti, blahobytem obyčejných lidí, zajištěním základních lidských práv a realizací lidského potenciálu. V současném diskurzu mezinárodních vztahů můžeme identifikovat dva hlavní přístupy k lidské bezpečnosti: přístup Organizace spojených národů a kanadský přístup.

Koncept lidské bezpečnosti, na němž je dnes založena agenda agentur OSN (zejména UNDP a UNHCR), chápe lidskou bezpečnost jako „nárok“ jedince na základní lidská práva a důstojnost. Konceptualizace agentur OSN považuje za hlavní referenční objekt lidské individuum, jehož nezadatelná práva (na život a blahobyť) je potřeba i navzdory záměrům či (ne)jednání států ochránit. Manifestem lidské bezpečnosti se stala Zpráva UNDP o lidském rozvoji z roku 1994 (Human Development Report 1994). V perspektivě agentur OSN zahrnuje lidská bezpečnost zejména svobodu strachu a od nedostatku. Podstatnými prvky těchto „svobod“ jsou: 1. ekonomická bezpečnost (hrozbou jsou zejména nezaměstnanost, nejistota ohledně získání či udržení pracovního místa, rozdíly v příjmech, chudoba a bezdomovectví), 2. potravinová bezpečnost (vyjádřena v pojmech kvantitativní a kvalitativní dostupnosti základních potravin), 3. bezpečnost zdraví (hrozbou jsou viry, choroby, epidemie), 4. environmentální bezpečnost (hrozbou je zhoršování kvality snižování množství vzduchu, vody, půdy a lesů), 5. osobní bezpečnost (je ohrožen chudobou, terorismem a válkou), 6. bezpečnost společenství (je ohrožena etnickými a kulturními konflikty), 7. politická bezpečnost (hrozbou je zejména porušování lidských práv).²⁹

Dominantním cílem politiky agentur OSN je ochrana života a svobody lidského jedince, který je ohrožován jak státy a nestátními aktéry, tak nepřímými hrozbami, tj. hrozbami, u nichž nemůžeme jednoznačně identifikovat viníka (např. nedostatečný rozvoj, zhoršování životního prostředí, nedostatek zdrojů).

Jedním z nejdůležitějších prvků konceptu lidské bezpečnosti OSN je předpoklad vztahu mezi stavem lidské bezpečnosti a úrovní rozvoje. Čím rozvinutější je konkrétní země, tím schopnější je ochránit vlastní obyvatelstvo. Méně rozvinuté země mají podle OSN jen minimální schopnost účinně chránit vlastní obyvatelstvo. V této

²⁹ WAISOVÁ, Š., *Ve stínu moderny, Perspektivy a problémy rozvoje*, Plzeň, 2005, s. 194 - 201

perspektivě můžeme lidskou bezpečnost považovat za součást socioekonomického rozvoje zaměřeného na zvyšování blahobytu a jistoty obyvatelstva.

Snaha o posílení spojení lidské bezpečnosti s úrovní rozvoje je patrná ve zprávách UNDP o lidském rozvoji za léta 2002 i 2003. Tuto skutečnost posiluje i fakt, že se UNDP při vyhodnocování lidské bezpečnosti omezil na snadno měřitelná statická data a rozvojové indexy jako hrubý domácí produkt, očekávaná délka života, roční přírůstek populace, veřejné výdaje na zdravotnictví atd.

Diskuze o konceptu lidské bezpečnosti vedla OSN v lednu 2001 k vytvoření Komise pro lidskou bezpečnost (Commission on Human Security). Ta měla pracovat na překlenutí problémů, s nimiž se potýkal dosud využívaný koncept lidské bezpečnosti. V květnu 2003 publikovala Komise Závěrečnou zprávu, v níž prezentuje koncept lidské bezpečnosti. V tomto konceptu dochází ke vzájemnému propojení mezi lidskou bezpečností, rozvojem a lidskými právy. Podle Komise koncept lidské bezpečnosti předpokládá ochranu nezbytného jádra každého lidského života, a to takovým způsobem, který posiluje lidské svobody a lidské uspokojení a naplnění.³⁰

Závěrečná zpráva se také pokusila vyjasnit vztah mezi bezpečností jedince a bezpečností státu. Podle názoru Komise si většina států zachovává roli hlavního „distributora“ bezpečnosti. V posledních letech se však zvyšuje počet států, které nejsou schopny tuto roli plnit. Důvodem tohoto stavu jsou podle Komise dva faktory: 1. existence globálních hrozeb (terorismus, šíření zbraní hromadného ničení atd.), jimž stát není schopen čelit vlastními silami a 2. defekt státních institucí a rozpad vnitrostátních struktur. Komise proto doporučuje, aby v určitých případech převzalo ochranu lidského jedince mezinárodní společenství, které disponuje dostatečnou autoritou i nástroji. Ochrana lidské bezpečnosti prostředky mezinárodního společenství by měla být podle Komise založena na podpoře rozvoje, globálním systému akceptovaných lidských práv, globální identitě jedinců a dobrém způsobu vládnutí.³¹

Druhým hráčem, který v posledním desetiletí výrazně ovlivnil formování konceptu lidské bezpečnosti a podílí se na realizaci agendy lidské bezpečnosti, je Kanadský koncept. V polovině 90. let minulého století otevřela kanadská vláda program pro lidskou bezpečnost. Kanadská vláda vytvořila v květnu 1998 ve spolupráci s Norskem systém států (Čile, Irsko, Jordánsko, Mali, Nizozemí, Rakousko, Řecko, Slovinsko, Thajsko) a nevládních organizací podporujících myšlenku lidské

³⁰ WAISOVÁ, Š., *Ve stínu moderny, Perspektivy a problémy rozvoje*, Plzeň, 2005, s. 194 - 201

³¹ WAISOVÁ, Š., *Ve stínu moderny, Perspektivy a problémy rozvoje*, Plzeň, 2005, s. 194 - 201

bezpečnosti. Kanadsko-norský koncept lidské bezpečnosti odráží vývoj mezinárodních vztahů v 90. letech a změny mezinárodního prostředí po skončení bipolární konfrontace, kdy se lidská práva, mezinárodní humanitární právo a socio-ekonomická rovnost staly akceptovanými hodnotami mezinárodního společenství. Kanadská i norská vláda využily koncept lidské bezpečnosti jako zastřešující rámec pro humanitární agendu, která zahrnuje například vytvoření Mezinárodního trestního soudu, dohodu o zákazu pozemních nášlapných min, zákaz využívání dětských vojáků atd.

V definici lidské bezpečnosti, kterou využívá kanadská vláda, se kombinuje bezpečnost lidí (jejich fyzické bezpečí, ekonomický a sociální blahobyt, ochrana lidských práv a základních svobod) a tradiční pohled – bezpečnost státu. Lidská bezpečnost zahrnuje celé spektrum přístupů pro prevenci a řešení násilných konfliktů, pro ochranu civilistů v případě konfliktu a pro posílení kapacity státu pro zajištění bezpečnosti vlastního obyvatelstva. Zahrnutí lidí do jádra bezpečnostních politik států posiluje národní i mezinárodní bezpečnost a podporuje lidský rozvoj a blahobyt. Bezpečnost národního státu i mezinárodního systému je podmíněná předcházením a řešením konfliktů uvnitř státu. Současně lidská bezpečnost posiluje legitimitu a stabilitu státu.³²

Kanadská koncepce lidské bezpečnosti zdůrazňuje roli státu při dosažení a udržení lidské bezpečnosti, chceme-li dosáhnout lidské bezpečnosti, musíme podporovat princip teritoriální integrity a dobré vnitropolitické vlády. Kanadský koncept na jedné straně nevyklučuje humanitární intervenci, na straně druhé se snaží překonat pouhé „právo na intervenci“ vytvořením či přijmutím „odpovědnosti chránit“. „Odpovědnost chránit“ zavazuje státy a mezinárodní společenství k jednání před vypuknutím krize (nikoliv při vypuknutí krize) a současně zavazuje k jednání po ukončení krize a poválečné rekonstrukci. Kanadský koncept je založen na myšlence odpovědnosti mezinárodního společenství, které sdílí společné humanitární normy a hodnoty. Cílem kanadské politiky lidské bezpečnosti je podpora rozšíření a mezinárodního přijetí těchto norem a hodnot.

Jaké jsou společné znaky obou konceptů a v kterých rysech se oba koncepty liší? Společným rysem kanadského konceptu lidské bezpečnosti a konceptu OSN je předpoklad existence přímých a nepřímých hrozeb. Přímé hrozby pocházejí od identifikovatelného zdroje, např. jiné státy nebo nestátní aktéři nejrůznějšího typu či strukturální zdroje hrozeb vycházející z mocenských vztahů na nejrůznějších úrovních

³² WAISOVÁ, Š., *Bezpečnost a strategie, Východiska-Stav-Perspektivy*, Pelhřimov, 2003, s. 50-51

(rodina, mezinárodní systém). Za nepřímé hrozby jsou označovány takové hrozby, jejichž původce nemůžeme jednoznačně identifikovat – nedostatečný rozvoj, zhoršování kvality životního prostředí atd. Hlavním rozdílem mezi oběma koncepcemi je rozdílné chápání role státu a mezinárodního společenství v procesu zajištění lidské bezpečnosti. Koncept OSN opomíjel dlouhou dobu stát jako garanta bezpečnosti jednotlivce a přikládal větší váhu globálním silám (ekonomická nerovnost, zhoršování životního prostředí atd.) ovlivňujícím lidskou existenci a ekonomickým podmínkám lidské bezpečnosti.

Kanadský koncept rozvoje a udržení lidské bezpečnosti je založen na myšlence rozšíření mezinárodního přijetí humanitárního práva, lidských práv a socio-ekonomické rovnosti. Rozšíření humanitárních norem a hodnot a jejich internalizace jsou podle kanadského pohledu nezbytnými nástroji zajištění lidské bezpečnosti. Kanadský koncept se na rozdíl od konceptu OSN zabývá také možnostmi intervence mezinárodního společenství, tj. otázkou suverenity a jejího významu.³³

Koncept lidské bezpečnosti dnes nalezneme v agendě řady mezinárodních organizací, v mnohem menší míře však v bezpečnostní agendě jednotlivých států. Řada států tento koncept odmítá s argumentem, že nejsou schopny zajistit některé ekonomické či politické předpoklady lidské bezpečnosti. Přetrvávajícím problémem realizace opatření pro zvýšené bezpečnosti lidí je také vágní a přetvářející se koncept, který není schopen poskytnout jednotný rámec pro činnost států a mezinárodních organizací. Nedostatky konceptu lidské bezpečnosti vycházejí najevo nejen z praxe mezinárodní politiky, ale také z vědecké debaty posledních let. Vytvoření konceptu lidské bezpečnosti vyžaduje prohloubení diskuse (a dosažení shody) o pojetí suverenity, právu na humanitární intervenci atd. Koncept lidské bezpečnosti tak můžeme chápat jako optimistický pohled do budoucnosti mezinárodního společenství.³⁴

³³ WAISOVÁ, Š., *Bezpečnost a strategie, Východiska-Stav-Perspektivy*, Pelhřimov, 2003, s. 50-53

³⁴ WAISOVÁ, Š., *Bezpečnost a strategie, Východiska-Stav-Perspektivy*, Pelhřimov, 2003, s. 58

Tab. č. 1: Rozdíly mezi Kanadským konceptem lidské bezpečnosti a konceptem OSN ³⁵

	Koncept OSN	Kanadský koncept
Čí bezpečnost?	Primárně individua.	Primárně individua, ale bezpečnost státu je také velmi důležitá.
Ochrana hodnot	Osobní bezpečí, blahobyt a osobní svoboda – svoboda od strachu a potřeb	Osobní bezpečí, blahobyt a osobní svoboda – svoboda od strachu a potřeb
Ochrana před hrozbami	Přímé a nepřímé násilí; zdůrazňuje nepřímé násilí, především ekonomické a environmentální faktory	Přímé a nepřímé hrozby; zdůrazňuje přímé hrozby
Způsoby zajištění bezpečnosti	Podpora lidského rozvoje, cílem je udržitelný rozvoj, demokratizace a lepší distribuce zdrojů	Role státu je důležitá – stát se podílí na zajištění bezpečnosti lidského jedince; globální normy a instituce, preventivní diplomacie, peacebuilding a ekonomický rozvoj

³⁵ WAISOVÁ, Š., *Bezpečnost – vývoj a proměny konceptu*, Plzeň, 2005, s. 134

4 INSTITUCE NA OCHRANU LIDSKÝCH PRÁV

„Stojíme tu dnes, abychom vzdali čest organizaci spojených národů a jejím členským státům, jednotlivě i kolektivně, že spojili síly a masami lidí ve společném úsilí, které vedlo k emancipaci a zatlačilo hranice rasismu“³⁶

Mezi nejdůležitější úspěchy Organizace spojených národů patří vytvoření uceleného souboru právních norem na ochranu lidských práv. Tento univerzální a mezinárodně uznávaný kodex mohou přijmout všechny národy a každý člověk se na něj může odvolávat. OSN definovala širokou škálu mezinárodně přijímaných práv, včetně práv ekonomických, sociálních a kulturních, občanských a politických, a zároveň vytvořila mechanismy zajišťující ochranu těchto práv a podporující vlády při jejich naplňování.

Základem souboru je Charta OSN a Všeobecná deklarace lidských práv, které přijalo Valné shromáždění v letech 1945 a 1948. V průběhu let byly tyto dokumenty rozšiřovány, tedy dnes obsahují i ochranu žen, dětí, tělesně či duševně postižených, ochranu menšin, migrujících pracovníků a dalších ohrožených skupin. Tyto skupiny mají v současné době práva, která je chrání před nejrůznějšími formami diskriminace, jež byly po léta v mnoha společnostech považovány za běžné.

Práva byla rozšiřována díky přelomovým rozhodnutím Valného shromáždění, postupně byla prosazena jejich všeobecná platnost, nedělitelnost a soulad s rozvojem a demokratizací. Světová veřejnost byla prostřednictvím vzdělávacích kampaní vytrvale informována o svých nezcizitelných právech, školicí programy a technická pomoc OSN umožnily celé řadě států zlepšit soudní a trestní systémy. Systém monitorování dodržování lidských práv si získal značnou podporu a respekt ze strany členských států.³⁷

Od roku 1948, kdy Valné shromáždění schválilo Všeobecnou deklaraci lidských práv, pomohla OSN uzavřít desítky komplexních dohod o ochraně politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv. Orgány OSN pro lidská práva se zabývají jednotlivými stížnostmi a upozorňují svět na případy mučení, podezřelých zmizení či

³⁶ MANDELA, N. ve svém projevu k Valnému shromáždění OSN v roce 1994, kdy se v Jihoafrické republice uskutečnili první svobodné volby. INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *60 důvodů pro OSN*, Praha, 2005, s. 11

³⁷ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Instituce na ochranu lidských práv – Rada pro lidská práva* [online]: 2006, poslední revize: 6. 11. 2006 [cit. 28. března 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/lidska-prava/>

neoprávněného věznění, a vytvářejí mezinárodní tlak na vlády jednotlivých států, aby se více zabývali otázkami ochrany lidských práv.³⁸

4.1 Komise pro lidská práva

Komise OSN pro lidská práva vznikla v roce 1964 na základě rezoluce Hospodářské a sociální rady OSN. Z orgánu, jenž byl původně určen k vytváření mezinárodněprávních standardů v oblasti lidských práv (vypracovala například Všeobecnou deklaraci lidských práv, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech) se přeměnila v hlavní politický a diplomatický orgán OSN v oblasti lidských práv.³⁹

Komise vydává všeobecné směrnice postupů, posuzuje problematiku ochrany lidských práv, vytváří nové mezinárodní normy a monitoruje dodržování lidských práv na celém světě. Jakožto hlavní mezivládní orgán OSN pro tvorbu norem v oblasti lidských práv je komise oprávněna jednat o dodržování lidských práv kdekoli na světě a zkoumat zprávy předkládané členskými státy, nevládními organizacemi a dalšími subjekty.

Komise slouží státům, mezivládním a nevládním organizacím jako fórum, kde mohou vyjadřovat svá stanoviska k otázkám lidských práv. Komise složená ze zástupců 53 členských států volených na tříleté období se každoročně schází na šest týdnů v Ženevě. Státy a nevládní organizace předkládají komisi zprávy o situacích, které je znepokojují, a dotčené státy často prezentují své odpovědi. V rámci posuzování těchto situací může komise jmenovat expertní či vyšetřovací skupiny, organizovat inspekce do příslušných oblastí, vést jednání s vládami, poskytovat pomoc a odsuzovat porušování lidských práv.

V obzvláště závažných případech je komise oprávněna pověřit vyšetřováním skupinu nezávislých expertů (pracovní skupinu) nebo jednotlivce (zvláštního zpravodaje nebo zmocněnce). Na základě výsledků vyšetřování potom vyzývá příslušné vlády k provedení nutných změn.⁴⁰

³⁸ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *60 důvodů pro OSN*, Praha, 2005, s. 5

³⁹ STÁLÁ MISE ČESKÉ REPUBLIKY PŘI EVROPSKÉM ÚŘADĚ ON V ŽENEVĚ. *Lidská práva* [online]: 2001, poslední revize 5. 11. 2001 [cit. 26. března 2010]. Dostupné na WWW: http://www.mzv.cz/mission.geneva/cz/cinnost_stale_mise/lidska_prava/lidska_prava.html

⁴⁰ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 192-194

V roce 1947 založila Komise pro lidská práva Subkomisi pro podporu a ochranu lidských práv (dříve Subkomise pro prevenci diskriminace a na ochranu menšin). Subkomise se schází jednou ročně a je složena ze 26 odborníků, kteří jednají v souladu se svým svědomím, nikoli z pověření vlád svých států. Oblast zájmu subkomise, původně omezená pouze na problematiku diskriminace a ochrany menšin, se v průběhu let značně rozšířila o celou řadu dalších otázek týkajících se lidských práv. Subkomise překládá doporučení Komisi pro lidská práva a podnítila vznik mnoha studií zaměřených zejména na vytváření právních norem. Na práci subkomise se podílí i nevládní organizace. K subkomisi jsou přidruženy tři hlavní pracovní skupiny zabývající se původním obyvatelstvem, novodobými formami otroctví a menšinami.⁴¹

4.1.1 Rada pro lidská práva

„Současná Komise OSN pro lidská práva ztrácí důvěryhodnost i profesionalitu a potřebuje zásadní reformu. Měla by být nahrazena novým, menším a akceschopnějším orgánem, radou pro lidská práva. Její členové budou voleni přímo Valným shromážděním, a to dvoutřetinovou většinou přítomných členů.“⁴²

Po měsících intenzivních vyjednávání schválilo 15. března 2006 Valné shromáždění OSN rezoluci ustanovující novou Radu pro lidská práva. Ve zprávě “Ve větší svobodě” z března 2005 Kofi Annan (sedmý generální tajemník OSN) navrhl v rámci reformy OSN vznik rady, jejímž úkolem bude zefektivnit práci na poli lidských práv a nahradit často kritizovanou Komisi pro lidská práva. Jeho plán podpořil i zářijový Světový summit v New Yorku. Generální tajemník považuje volbu Valného shromáždění za historický krok, který pomůže zlepšit životy miliónů lidí na celém světě. Vznik Rady pro lidská práva dává podle něj OSN příležitost pro nový začátek v lidskoprávním úsilí.

Rezoluce byla přijata 170 hlasy. Proti hlasovaly Spojené státy americké, Izrael, Marshallovy ostrovy a Palau. Venezuela, Irán a Bělorusko se zdržely hlasování.

Při projevech předcházejících samotnou volbu prohlásil Jan Eliasson, předseda Valného shromáždění, že se jedná o rozhodující moment nejen pro lidská práva, ale i pro

⁴¹ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 192-194

⁴² INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Ve větší svobodě - Shrnutí zprávy generálního tajemníka OSN*, Praha, 2005, s. 13

postavení OSN jako celku. Zdůraznil několik skutečností, kterými se rada bude výrazně lišit od komise.

Rada pro lidská práva bude mít jakožto orgán přímo podřízený Valnému shromáždění vyšší status. Geografické zastoupení v ní bude vyrovnanější a oproti komisi, která zasedala jednou ročně po dobu šesti týdnů, se zvýší počet zasedání rady nejméně na deset týdnů během roku.⁴³

Členové rady budou voleni Valným shromážděním absolutní většinou hlasů. Každý kandidát bude volen individuálně a přímo, v tajné volbě musí obdržet nejméně 96 hlasů. Pokud by člen rady systematicky či krutě porušoval lidská práva, může být dvoutřetinovou většinou hlasujících přítomných členů Valného shromáždění zbaven členství v radě. Funkční období v radě bude tříleté, jeden členský stát může být zvolen maximálně na dvě po sobě následující funkční období.

9. května 2006 zvolilo Valné shromáždění 47 členů do nové Rady pro lidská práva, která byla ustanovena rezolucí Valného shromáždění z 3. dubna 2006. Volby se zúčastnilo všech 191 členských států OSN, což podle generálního tajemníka reflektuje jejich společné odhodlání nahradit Komisi pro lidská práva orgánem, který bude efektivnější a bude důvěryhodněji ztělesňovat závazek dodržování lidských práv. Všechny zvolené státy musely získat více než 96 hlasů. Státy byly uskupeny podle regionů, z každého regionu byl volen předem daný počet zástupců – Afrika (13 států), Asie (13 států), Latinská Amerika a oblast Karibiku (8 států), východní Evropa (6 států), západní Evropa a ostatní státy (7 států). V regionu východní Evropy se o 6 volných míst ucházelo 13 zemí, mezi nimi i Česká republika. Ta, spolu s Polskem a Ruskou federací, byla do Rady pro lidská práva zvolena již v prvním kole hlasování s počtem 105 hlasů. Z tohoto regionu byly dále zvoleny Ázerbájdžán, Rumunsko a Ukrajina. Nové členské státy Rady pro lidská práva zveřejnily své závazky a návrhy na ochranu a podporu lidských práv. Zároveň s členstvím v radě také tyto země souhlasily s tím, že budou pravidelně podrobovány hodnocení vlastního dodržování lidských práv.

Rada pro lidská práva poprvé zasedala v Ženevě 19. června 2006.⁴⁴

⁴³ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Instituce na ochranu lidských práv – Rada pro lidská práva* [online]: 2006, poslední revize: 6. 11. 2006 [cit. 28. března 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=7&subkap=34>

⁴⁴ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Instituce na ochranu lidských práv – Rada pro lidská práva* [online]: 2006, poslední revize: 6. 11. 2006 [cit. 28. března 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=7&subkap=34>

Tabulka č. 2 ⁴⁵

Složení Rady pro lidská práva (v závorkách uvedeny roky, kdy státům končí funkční období v radě)

Afrika	Asie	Východní Evropa	Latinská Amerika a Karibské státy	Západní Evropa
Alžírsko (2007)	Bahrajn (2007)	Ázerbajdžán (2009)	Argentina (2007)	Finsko (2007)
Džibutsko (2009)	Bangladéš (2009)	Česká republika (2007)	Brazílie (2008)	Francie (2008)
Gabon (2008)	Čína (2009)	Polsko (2007)	Ekvádor (2007)	Kanada (2009)
Ghana (2008)	Filipíny (2007)	Rumunsko (2008)	Guatemala (2008)	Německo (2009)
Jihoafrická republika (2007)	Indie (2007)	Ruská federace (2009)	Kuba (2009)	Nizozemí (2007)
Kamerun (2009)	Indonésie (2007)	Ukrajina (2008)	Mexiko (2009)	Švýcarsko (2009)
Mali (2008)	Japonsko (2008)		Peru (2008)	Velká Británie (2008)
Mauricius (2009)	Jordánsko (2009)		Uruguay (2009)	
Maroko (2007)	Korejská republika (2008)			
Nigérie (2009)	Malajsie (2009)			
Senegal (2009)	Pákistán (2008)			
Tunisko (2007)	Saudská Arábie (2009)			
Zambie (2008)	Srí Lanka (2008)			

⁴⁵ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Instituce na ochranu lidských práv – Rada pro lidská práva* [online]: 2006, poslední revize: 6. 11. 2006 [cit. 28. března 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=7&subkap=34>

13. řádné zasedání Rady pro lidská práva. Ve dnech 1.-26. 3. 2010 se uskutečnilo 13. řádné zasedání Rady pro lidská práva (RLP). V rámci jeho úvodní části vyhrazené pro oficiální představitele jednotlivých států vystoupil dne 3. 3. 2010 náměstek ministra zahraničních věcí pro evropské záležitosti Vladimír Galuška. Delegace ČR dále přednesla projevy během dialogu s Vysokou komisařkou pro lidská práva a při projednávání lidskoprávních situací, které vyžadují pozornost RLP. Delegace rovněž informovala o naplňování jednotlivých doporučení, které byly ČR adresovány ze strany jednotlivých států během revize stavu lidských práv v ČR v dubnu 2008 (tzv. Univerzální periodický přezkum.)⁴⁶

4.2 Vysoký komisař OSN pro lidská práva

Vysoký komisař OSN pro lidská práva je představitelem Organizace spojených národů, který nese hlavní odpovědnost za činnost OSN na poli lidských práv. Je jmenován na čtyřleté období a pověřen mnoha úkoly, mezi něž patří mimo jiné: podpora a ochrana efektivního uplatňování lidských práv pro všechny lidi bez rozdílu, podceňování mezinárodní spolupráce v oblasti lidských práv, podpora a koordinace činnosti na podporu lidských práv v rámci OSN, účast na formulování nových norem pro lidská práva a podpora ratifikace dohod o lidských právech. Dále je vysoký komisař pověřen reagovat na vážná porušování lidských práv a podnikat preventivní akce.⁴⁷

30. července 2008 schválilo Valné shromáždění OSN na doporučení generálního tajemníka OSN Ban Ki-moona do funkce vysoké komisařky OSN pro lidská práva Navanethem Pillayovou z Jihoafrické republiky. Na postu vystřídala Louise Arbourovou z Kanady, jejíž mandát vypršel 30. června 2008. Navanethem Pillayová byla od roku 2003 soudkyní Mezinárodního trestního soudu (ICC) v Haagu. Před tím byla od roku 1995 soudkyní a později předsedkyní Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu (ICTR).⁴⁸

Na základě rozhodnutí generálního tajemníka předkládá vysoký komisař zprávy o své činnosti Komisi pro lidská práva a prostřednictvím Ekonomické a sociální rady

⁴⁶ STÁLÁ MISE ČESKÉ REPUBLIKY PŘI EVROPSKÉ ÚŘADOVNĚ OSN V ŽENEVĚ. *Lidská práva* [online]: 2001, poslední revize 5. 11. 2001 [cit. 26. března 2010]. Dostupné na WWW: http://www.mzv.cz/mission.geneva/cz/zpravy_a_udalosti/ve_dnech_1_26_3_2010_se_uskutecnilo_13.ht ml

⁴⁷ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 194

⁴⁸ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Zprávy 2008 – V čele Úřadu vysokého komisaře OSN pro lidská práva stane opět žena* [online]: 2008, poslední revize: 2008 [cit. 2. dubna 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1434>

Valnému shromáždění. V rámci snahy zabránit porušování lidských práv se vysoký komisař snaží navázat dialog o lidských právech se všemi vládami světa. Dále pracuje na posílení a zlepšení systému OSN pro otázky lidských práv tak, aby jeho činnost byla co nejefektivnější a nejúspornější.

Úřad vysokého komisaře pro lidská práva (OHCHR) je ústředním orgánem OSN pro problematiku lidských práv a slouží jako sekretariát Komise pro lidská práva, smluvních orgánů (expertních skupin dohlížejících na plnění dohod) a dalších orgánů OSN pro lidská práva. Úřad působí i přímo v terénu a poskytuje poradní služby a technickou pomoc. Kromě řádného rozpočtu je činnost úřadu financována také z mimorozpočtových zdrojů.

Vysoký komisař podnikl konkrétní kroky k formálnímu zakotvení spolupráce a koordinace s dalšími orgány OSN zapojenými do ochrany lidských práv, jako je například Dětský fond OSN (UNICEF), Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO), Rozvojový program OSN (UNDP), Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) nebo Dobrovolnický program OSN (UNV). Úřad vysokého komisaře dále úzce spolupracuje s různými odděleními Sekretariátu OSN v záležitostech týkajících se míru a bezpečnosti. Úřad je součástí Stálého meziresortního výboru, který je zodpovědný za koordinaci mezinárodní reakce na humanitární krize.⁴⁹

Jednání ministra pro lidská práva a menšiny ČR s Vysokou komisařkou pro lidská práva. Dne 25. března 2010 se uskutečnilo jednání ministra pro lidská práva a menšiny ČR M. Kocába s Vysokou komisařkou pro lidská práva N. Pillay. Ministr pro lidská práva a menšiny během jednání informoval o úsilí vlády ČR v boji s extremismem a diskriminací a konkrétně o opatřeních na národní i mezinárodní úrovni přijímaných s cílem zlepšit situaci Romů v ČR. V této souvislosti pozval Vysokou komisařku k návštěvě ČR. Vysoká komisařka pro lidská práva kvitovala pokračující dialog s ČR a ocenila úsilí vlády ČR v oblasti ochrany a prosazování lidských práv, důležitou úlohu úřadu ministra pro lidská práva a menšiny a zejména jeho osobní nasazení při prosazování lidskoprávních principů a romské integrace.⁵⁰

⁴⁹INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Instituce na ochranu lidských práv – Vysoký komisař pro lidská práva* [online]: 2006, poslední revize: 6. 11. 2006 [cit. 2. dubna 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=7&subkap=35>

⁵⁰STÁLÁ MISE ČESKÉ REPUBLIKY PŘI EVROPSKÉ ÚŘADOVNĚ OSN V ŽENEVĚ. *Zprávy a události: Jednání ministra pro lidská práva a menšiny v ČR s Vysokou komisařkou pro lidská práva* [online]: 2001, poslední revize 7. 4. 2010 [cit. 6. dubna 2010]. Dostupné na WWW: http://www.mzv.cz/mission.geneva/cz/zpravy_a_udalosti/jednani_ministra_pro_lidska_prava_a.html

Úřad vysokého komisaře pro lidská práva (OHCHR) je ústředním orgánem OSN pro problematiku lidských práv a slouží jako sekretariát Rady pro lidská práva, smluvních orgánů (expertních skupin dohlížejících na plnění dohod) a dalších orgánů OSN pro lidská práva.⁵¹ Na žádost Valného shromáždění a jiných rozhodujících orgánů připravuje zprávy a provádí šetření. Při ochraně a podpoře lidských práv spolupracuje s vládami a mezinárodními, regionálními a nevládními organizacemi. Působí i přímo v terénu a poskytuje poradní služby a technickou pomoc. Kromě řádného rozpočtu je činnost úřadu financována také z mimorozpočtových zdrojů.⁵²

OHCHR má přibližně 500 zaměstnanců a je rozdělen do pěti odborů: **Odbor pro výzkum a právo na rozvoj** – provádí šetření a analýzy problematiky lidských práv a vytváří strategie praktického uplatňování práva na rozvoj a dohlíží na jejich realizaci. **Odbor pro činnost a programy** – realizuje rozsáhlý program technické pomoci jednotlivým státům v oblasti lidských práv, podporuje zpravodajské a informační orgány (zvláštní zpravodajové, pracovní skupiny atd.), které prošetřují hlášené případy porušování lidských práv, a poskytuje školicí a další podpůrné služby v terénu. **Odbor pro poskytování služeb** – zajišťuje podporu orgánům OSN zaměřeným na lidská práva (např. Komise pro lidská práva) a orgánům mezinárodních úmluv. **Odbor vnějších vztahů** – zabývá se propagací a publicitou činnosti úřadu a jiných opatření na ochranu lidských práv. Odpovídá za vztahy se sdělovacími prostředky, koordinuje spolupráci s nevládními organizacemi, mobilizaci zdrojů a vztahy s dárcovskými zeměmi a institucemi. **Odbor pro zvláštní postupy** – poskytuje podporu nekonvenčním mechanismům Komise pro lidská práva (zvláštní zpravodajové, zvláštní zástupci a pracovní skupiny) zřizovaným za účelem zdokumentování porušování lidských práv kdekoliv na světě a posilování ochrany obětí porušování lidských práv.⁵³

⁵¹ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 194-195

⁵² INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Programy a další orgány OSN – Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR)*[online]: 2005, poslední revize: 2005 [cit. 6. dubna 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/system-osn/programy-a-dalsi-organy-osn/?i=107>

⁵³ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Programy a další orgány OSN – Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR)*[online]: 2005, poslední revize: 2005 [cit. 6. dubna 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/system-osn/programy-a-dalsi-organy-osn/?i=107>

5 NÁSTROJE NA OCHRANU LIDSKÝCH PRÁV

Na zakládající konferenci OSN roku 1945 v San Francisku spojilo své síly zhruba 40 nevládních organizací zastupujících ženy, odborové svazy, etnické a náboženské skupiny s delegacemi převážně menších států, aby prosadily konkrétnější formulace lidských práv oproti původně navrženým. Výsledkem bylo zařazení několika dalších ustanovení o lidských právech do Charty OSN, čímž byly položeny základy pro tvorbu mezinárodního práva v období po roce 1945.

Preambule Charty explicitně vyjadřuje „víru v základní lidská práva, důstojnost a jedinečnost lidských bytostí, rovnost práv žen a mužů, malých i velkých národů“⁵⁴. Podle článku 1 je jedním ze čtyř hlavních úkolů OSN rozšiřování a podpora „respektování lidských práv a základních svobod všech lidí bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka či vyznání“⁵⁵. Další ustanovení zavazují státy, aby v součinnosti s Organizací spojených národů usilovaly o dosažení všeobecného uznávání lidských práv.⁵⁶

5.1 Mezinárodní listina lidských práv

Někteří autoři spojují počátek tvorby mezinárodních záruk lidských práv s přijetím Konvence o otroctví z roku 1926 a množství nejrůznějších dokumentů tohoto druhu se dnes počítají na desítky. Vzniká poměrně hustý režim mezinárodních smluv na ochranu lidských práv, a to jak univerzálních a globálních, tak i specializovaných a regionálních. Jádrem a základem těchto dnešních dohod tvoří Všeobecná deklarace lidských práv, která byla přijata na Valném shromáždění OSN roku 1948 (při jejím přijetí se 8 zemí, včetně Sovětského svazu, Saúdské Arábie a Jihoafrické republiky, zdrželo hlasování). Všeobecná deklarace lidských práv je pokládána za základ tzv. mezinárodní listiny lidských práv, kterou tvoří celý soubor dokumentů. Po přijetí deklarace pokračovali práce na přijetí Paktu. Komisí bylo nakonec rozhodnuto, že budou přijaty pakty dva. Jeden se bude týkat hospodářských, sociálních a kulturních práv (Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech), druhý pakt občanských a politických (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech), které

⁵⁴ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Charta Organizace spojených národů a Status Mezinárodního soudního dvora*, 2002, Praha, s. 5

⁵⁵ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Charta Organizace spojených národů a Status Mezinárodního soudního dvora*, 2002, Praha, s. 4

⁵⁶ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 187

byly přijaty v roce 1966 Valným shromážděním a vstoupily v platnost o deset let později. Dále jsou to listiny lidských práv, jedná se o celý soubor dokumentů OSN týkajících se lidských práv. Takovými dokumenty jsou například Konvence o předcházení o potrestání zločinu genocidy, kterou přijalo Valné shromáždění v roce 1948, Mezinárodní konvence o odstranění všech forem rasové diskriminace, Konvence proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení a proti násilným trestům, Konvence o právech dětí atd.

Po první generaci lidských práv týkající se práv občanských a politických a po druhé generaci týkající se práv hospodářských a sociálních se dnes hovoří i o třetí generaci práv. Ta je zaměřena na otázky životního prostředí, práv domorodého obyvatelstva a společenského rozvoje, zatím však není do mezinárodní listiny lidských práv plnohodnotně zařazována.⁵⁷

Všeobecná deklarace lidských práv je základním kamenem rozsáhlého systému mezinárodních právních instrumentů na ochranu lidských práv vytvářeného po několik desetiletí.

Články 1 a 2 uvádějí, že „*všechny lidské bytosti se rodí sobě rovny co do důstojnosti a práv*“ a že mají nárok na všechna práva a svobody zakotvené v deklaraci „*bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, vyznání, politického a jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení*“.⁵⁸

Články 3 až 21 stanovují občanská a politická práva, na něž má každý člověk nárok. Mezi ně patří: Právo na život, svobodu a bezpečnost; Svoboda od otroctví a nevolnictví; Právo nebýt mučen nebo podrobován krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání; Právo na uznávání právní osobnosti; Svoboda nebýt vystavován svévolnému zasahování do soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence; Svoboda pohybu; Právo uzavřít sňatek a založit rodinu; Svoboda myšlení, svědomí a náboženství; Právo na pokojné shromažďování a sdružování; Právo podílet se na vládě a právo na rovný přístup k veřejným službám.

Články 22 až 27 deklarace stanovují ekonomická, sociální a kulturní práva, na něž má každý člověk nárok. Mezi ně patří: Právo na sociální zabezpečení; Právo na práci; Právo na stejnou odměnu za práci; Právo zakládat odbory a vstupovat do nich;

⁵⁷ KREJČÍ, O., *Mezinárodní politika*, Praha, 2001, s. 369

⁵⁸ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Všeobecná listina lidských práv*, [online]: Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

Právo na odpočinek a volný čas; Právo na životní úroveň umožňující zdraví a blahobyt; Právo na vzdělání; Právo účastnit se kulturního života společnosti.

Závěrečné články 28 až 30 stanovují, že každý má nárok žít v takovém sociálním a mezinárodním pořádku, ve kterém mohou být lidská práva uvedená v deklaraci plně uplatňována; že tato práva lze omezit jedině proto, aby bylo zajištěno uznání a respektování práv a svobod druhých a aby bylo vyhověno požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti. Každý člověk je přitom vázán povinnostmi vůči společenství, ve kterém žije.⁵⁹

Individualistický charakter Deklarace se vyznačuje stručností formulovaných závazků jednotlivce vůči společenství. Důraz se ovšem klade na funkci společenství coby prostředí rozvoje jedince. Deklarace se stala zejména inspirací a východiskem pro novější právně závazné mezinárodní instrumenty, přijímané na univerzální i regionální úrovni. Její význam spočíval zejména ve formulaci univerzálních standardů lidských práv. Dokument však také zcela postrádal kontrolní mechanismy.⁶⁰

5.2 Mezinárodní pakty, úmluvy a normy

Přístup, který oba pakty (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech) zvolili, je rozdílný od přístupu Deklarace, protože Pakty rozlišují ve dvou zvláštních instrumentech občanská a politická práva, jež jsou právy příslušejícími osobě a umožňujícími účast jedince na životě obce, a práva hospodářská, sociální a kulturní, jež pokrývají velké množství práv vztahujících se k hmotné situaci jedince. Zatímco Všeobecná Deklarace usilovala o smír mezi liberální a marxistickou koncepcí, Pakty právně artikuluje marxistický rozpor mezi formálními a skutečnými svobodami. Za druhé pakty zakotvují kolektivizaci lidských práv. Celá všeobecná deklarace se pojí s jednotlivou osobou: lidská práva jsou v první řadě právy jednotlivce a Deklarace se

⁵⁹ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 189-190

⁶⁰ BENEŠ, R. *Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966* [online]. *E-polis.cz*, 2005. [cit. 26. 12. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>.

obrací k jednotlivci, nikoli ke státům. Pakty se oproti tomu obracejí na státy, nikoli na jednotlivce.⁶¹

5.2.1 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech vychází z již zmiňované Všeobecné deklarace, nicméně je daleko konkrétnější a bohatší. Vstoupil v platnost 23. března 1976. K paktu dosud přistoupilo 151 států k protokolu 104 států. Tvoří jej Preambule a 53 článků.

Článek 1 je věnovaný právu národů na sebeurčení. Druhá část, tedy články 2-5, obsahuje obecná ustanovení vztahující se ke všem konkrétním právům upraveným v Paktu. Článek 2 hovoří o obecném závazku státu respektovat a zajistit práva uvedená v Paktu všem jednotlivcům na jeho území a pod jeho jurisdikcí. Článek 3 se zmiňuje o rovnoprávnosti žen a mužů v souvislosti s využíváním občanských a politických práv stanovených v Paktu.

Třetí část Paktu obsahuje katalog občanských a politických práv- mj. právo na život (čl. 6), zákaz mučení a krutého, nelidského, či ponižujícího zacházení nebo trestu (čl. 7), zákaz otroctví a nevolnictví (čl. 8), nebo například zákaz retroaktivní aplikace trestního práva (čl. 15), svobodu myšlení, svědomí a náboženství (čl. 18).

Čtvrtá část upravuje kontrolní mechanismus Paktu. Již před tímto Paktem existovala Komise pro lidská práva, nicméně fungovala jako politický orgán. Orgán stanovený Paktem, Výbor pro lidská práva, je oproti tomu orgánem, který je složen z osmnácti zvolených expertů, působících jako soukromé osoby, státních příslušníků smluvních stran Paktu. Funkce tohoto výboru jsou stanoveny také v Opčním protokolu. Výbor má za úkol prostudovat zprávy o opatřeních, přijatých k uvedení práv uznaných v Protokolu, a o pokroku, jehož bylo při užívání těchto práv dosaženo. Státy se zavazují zaručovat lidská práva vnitrostátně a zpravovat o tom orgány OSN. Pakt o občanských a politických právech fakultativně předvídá, že stát může před Výborem pro lidská práva vznést stížnost proti jinému státu pro porušení Paktu (státní stížnost). Stěžovat si lze pouze na stát, který je současně smluvní stranou Paktu i Opčního protokolu. Nedojde-li

⁶¹ BENEŠ, R. *Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966* [online]. *E-polis.cz*, 2005. [cit. 26. 12. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>.

výbor k řešení, musí vyhotovit závěrečnou zprávu. Za souhlasu obou států může podstoupit spor ještě ad-hoc Smírčí komisi, která svoji činnost rovněž uzavře zprávou.⁶²

Součástí paktu jsou dva protokoly. První opční protokol (1966) představuje procedurální nástroj, který přiznává jednotlivcům petiční právo. Druhý opční protokol (1989) usiluje o zrušení trestu smrti a zatím k němu přistoupilo 50 států.

Pakt ustavil osmnáctičlenný Výbor pro lidská práva, který posuzuje zprávy překládané smluvními státy o plnění ustanovení paktu. U signatářských států Prvního opčního protokolu výbor rovněž přijímá a posuzuje stížnosti jednotlivců na porušování práv zaručených paktem. Výbor posuzuje informace překládané jednotlivci na uzavřených schůzích, veškeré materiály a dokumenty zůstávají důvěrné. Naopak nálezy výboru jsou zveřejňovány okamžitě po zasedání, na kterém byly přijaty, a jsou uváděny ve výroční zprávě, kterou výbor překládá Valnému shromáždění.⁶³

5.2.2 Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Druhým paktem, přijatým v roce 1976 se stal Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a dosud byl ratifikován 148 státy. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech je rovněž daleko podrobnější než Všeobecná deklarace. Ustanovení Paktu se liší od Všeobecné deklarace nejen počtem uznaných práv, ale i tím, že je podrobně vymezuje a často předvídá i etapy a nejvhodnější postupy pro jejich realizaci.⁶⁴

Lidská práva, na jejichž ochranu a podporu pakt vznikl, jsou definována jako: Právo na práci za spravedlivých a příznivých podmínek; Právo na sociální zabezpečení, na přiměřenou životní úroveň a na co nejvyšší možnou úroveň tělesného a duševního blaha; Právo na vzdělání a využívání výhod kulturní svobody a vědeckého pokroku.⁶⁵

Kontrola dodržování tohoto Paktu je založena výlučně na řízení o zprávách. Podle Paktu se smluvní strany zavazují, že budou předkládat zprávy „o přijatých

⁶² BENEŠ, R. *Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966* [online]. *E-polis.cz*, 2005. [cit. 26. 12. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>.

⁶³ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 187-188

⁶⁴ BENEŠ, R. *Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966* [online]. *E-polis.cz*, 2005. [cit. 26. 12. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>.

⁶⁵ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 188

opatření a pokroku dosaženém při dodržování uznaných práv“, které zmíní případné obtíže, jež státům brání dostát svým povinnostem. Kontrolu původně vykonával mezivládní orgán, nyní je svěřena Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva. Poprvé se sešel v roce 1987. Výbor je složen z 18 expertů. Zprávy Výbor předkládá k posouzení Hospodářské a sociální radě.⁶⁶

5.2.3 Další Úmluvy o lidských právech

Kromě tzv. „Mezinárodní listiny práv“ byla v průběhu let vypracována a posléze i přijata OSN řada dalších smluv. Liší se od Deklarace a Paktů tím, že se zabývají jen určitými typy porušení lidských práv, nebo pouze právy určitých kategorií osob, které vyžadují zvláštní ochrany.

Z roku 1948 je **Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia**. Tato Úmluva byla přijata v reakci na vyhlazovací praktiky uplatněné proti příslušníkům židovské i jiných národních či etnických skupin. V článku 6 této úmluvy je poukázáno na možnost předat obviněné osoby mezinárodnímu trestnímu soudu, ale ten nebyl po celých 50 let zřízen. První trestní tribunál byl zřízen až v roce 1993.

Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1965 mj. zakázala rasovou diskriminaci (čl. 1), zavázala státy k přijetí nezbytných legislativních opatření pro zajištění využívání vyjmenovaných lidských práv bez diskriminace (s odkazem na Pakty, čl. 5). Ke kontrole dodržování této Úmluvy byl zřízen Výbor pro odstranění rasové diskriminace. Z dalších protidiskriminačních úmluv lze zmínit **Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen** z roku 1979 zaměřenou proti jakémukoli rozlišování, vyloučení nebo omezení na základě pohlaví. Kontrolní činností se zabývá pro tyto účely zřízený Výbor pro odstranění diskriminace žen.

Z roku 1960 pochází **Úmluva o boji proti diskriminaci v oblasti vzdělání**. Diskriminací se v této úmluvě rozumí každé rozlišování založené na rase, barvě pleti, pohlaví, jazyce, náboženství, politickém nebo jiném smýšlení, národním nebo sociálním původu, hospodářských podmínkách nebo rodu, jehož cílem nebo následkem je porušení zásady stejného zacházení, zejména znemožnění určité osobě nebo skupině osob v přístupu k různým druhům nebo stupňům vzdělání, omezení jejich školní výchovy na nižší úroveň a uvedení určité osoby nebo skupiny osob do situace

⁶⁶BENEŠ, R. *Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966* [online]. *E-polis.cz*, 2005. [cit. 26. 12. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>.

neslučitelné s lidskou důstojností. Kontrolním mechanismem je zde podávání pravidelných zpráv Generální konferenci UNESCO ze strany smluvních států.

V roce 1973 byla vypracována a přijata **Mezinárodní úmluva o odstranění a trestání zločinu apartheidu**. Byla reakcí na rasové diskriminace v Jižní Africe.⁶⁷

Úmluva o právech dítěte z roku 1989 poukazuje na obzvlášť zranitelnost dětí a shrnuje do jednotlivého kodexu výsady a zvláštní ochranu dětí z hlediska všech druhů lidských práv. Úmluva jednoznačně odsuzuje jakoukoliv diskriminaci a zdůrazňuje, že veškerá činnost se musí podřizovat zájmům dětí. Zvláštní pozornost je věnována uprchlickým a postiženým dětem a dětem z menšinových skupin. Smluvní státy se zavazují chránit dětské životy a podporovat rozvoj dětí a jejich zařazení do společnosti. Úmluva o právech dítěte je dohodou s největším smluvních států – dosud k ní přistoupilo 192 zemí. Výbor pro práva dítěte, ustanovený úmluvou, dohlíží na jejich plnění a posuzuje zprávy překládané smluvními státy.

Mezi další úmluvy patří **Úmluva o právním postavení uprchlíků** z roku 1951 a ta definuje práva uprchlíku, zejména právo nebyť nucen k návratu do zemí, kde jsou v ohrožení. Úmluvu ratifikovalo 142 států.

Dále je to **Úmluva o zákazu mučení a jiného nelidského a ponižujícího zacházení a trestání** z roku 1984 a **Mezinárodní úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a jejich rodinných příslušníků** z roku 1990 a ta určuje základní práva a zásady a specifikuje opatření na ochranu legálně i ilegálně migrujících pracovníků. Úmluva vstoupila v platnost 1. července 2003.

Všeobecná deklarace a další právní dokumenty daly podnět ke vzniku řady regionálních dohod, jakými jsou Evropská úmluva o lidských právech, Americká úmluva o lidských právech a Africká charta lidských práv a práv národů.

5.2.4 Další normy

OSN přijala kromě těchto dohod ještě řadu dalších norem a pravidel prosazujících ochranu lidských práv. Tyto „deklarace“, „pravidla jednání“ a „zásady“ nejsou dohodami, které podléhají ratifikaci smluvními stranami. Přesto však mají

⁶⁷ BENEŠ, R. *Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966* [online]. *E-polis.cz*, 2005. [cit. 26. 12. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>.

významný dopad, v neposlední řadě proto, že jsou často pečlivě připravovány členskými státy a přijímány na základě konsenzu. Mezi nejdůležitější z nich patří:

Deklarace o odstranění všech forem netolerance a diskriminace na základě vyznání a přesvědčení z roku 1986 potvrzuje právo každého na svobodu myšlení, svědomí a vyznání a právo nebýt diskriminován na základě náboženského či jiného přesvědčení.

Deklarace o právu na rozvoj z roku 1986 definuje toto právo jako „nezcizitelné lidské právo, které umožňuje všem lidem těšit se z výsledků ekonomického, sociálního, kulturního a politického rozvoje, který je podmínkou pro efektivní uplatňování všech základních lidských práv a svobod“. Deklarace dodává, že „rovnost příležitostí rozvoje je výsadním právem národů a jednotlivců“

Deklarace o právech příslušníků národnostních, etnických, náboženských a jazykových menšin z roku 1992 zdůrazňuje právo menšin na vlastní kulturu, právo hlásat a vyznávat vlastní náboženství, právo používat vlastní jazyk a právo opustit jakoukoliv zemi, včetně vlastní, aby podporovaly a chránily tato práva.

Deklarace o zastáncích lidských práv z roku 1998 usiluje o uznání, podporu a obranu činnosti ochránců lidských práv po celém světě. Zakotvuje právo všech, ať již působí samostatně či organizovaně, podporovat a hájit lidská práva na národní i mezinárodní úrovni a podílet se na mírových aktivitách proti porušování lidských práv. Státy jsou zavázány přijmout všechny nezbytné kroky k tomu, aby chránily ochránce lidských práv proti jakémukoliv násilí, výhrůžkám, projevům pomsty, nátlaku či jiné formě svévole.

Mezi další významné nesmluvní dokumenty patří Minimální standardní pravidla pro zacházení s vězni (1957), Základní principy nezávislosti soudnictví (1985), Souhrn zásad na ochranu všech zadržovaných či vězněných osob (1988) a Deklarace na ochranu všech osob proti nedobrovolnému zmizení (1992).⁶⁸

⁶⁸ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, s. 187-188

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se pokouší přehledně popsat nejen vývoj a strukturu Organizace spojených národů, ale zabývá se i jejími současnými institucemi a nástroji na ochranu lidských práv. Hlavní cílem této bakalářské práce byla analýza mechanismů Organizace spojených národů v oblasti lidských práv a vyhodnocení jejich úspěchů a neúspěchů v průběhu její historie. Práce je z velké části zaměřena na OSN v oblasti lidských práv, především na její strukturu, historické kořeny, činnost a v neposlední řadě i důvod vzniku. Za celé své působení prochází OSN neustálým vývojem a usiluje o to, aby odstraňovala rozdíly mezi realitou a ideály, z nichž vzešla. Smyslem OSN v oblasti lidských práv, určitě je, že vytvořila ucelený soubor právních norem na ochranu lidských práv. OSN definovala širokou škálu mezinárodně přijímaných práv, včetně práv ekonomických, sociálních, kulturních, občanských a politických a zároveň vytvořila mechanismy zajišťující ochranu těchto práv a podporující vlády při jejich naplňování. Základem souboru je Charta OSN a Všeobecná deklaráce lidských práv, které přijalo Valné shromáždění. V průběhu let byly tyto dokumenty rozšiřovány. Dnes obsahují i ochranu žen, dětí, tělesně a duševně postižených, ochranu menšin, migrujících pracovníků a dalších ohrožených skupin. Mluvíme-li dnes o lidských právech, mluvíme o odpovědnosti za ochranu. V širším rámci společného mezinárodního úsilí bychom měli mluvit o odpovědnosti za splnění slibů a dosažení konkrétních výsledků. Proč svět potřebuje OSN? Je mnoho mediálních útoků na Organizace spojených národů, ale silná světová organizace je pro lidstvo nezbytná. OSN má potřebné znalosti a zkušenosti. S OSN jsou ochotny spolupracovat všechny zainteresované strany (vlády i obyvatelé postižených zemí, dárcovské instituce i neziskové organizace). Ti všichni uznávají, že OSN je tím správným vůdcem, protože nehraje pouze za jednu stranu. Patří celému světu. Často se setkáváme s kritikou nedostatku zásadovosti v rozhodovacím procesu OSN s poukazem na to, že organizace se 191 členy musí nevyhnutelně dospívat pouze ke kompromisním řešením. Obrana lidských práv všude na světě je podrobována těžké zkoušce. Požadavky na OSN neustále rostou. Výzvy současného světa vyžadují plné nasazení a spolupráci všech států. Očekávání světa jsou vysoká. Odpovědností OSN je naplňovat je.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje

1. INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, Praha, 2005, 297 s. ISBN 80-86348-02-4
2. INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Charta Organizace spojených národů a Status Mezinárodního soudního dvora*, 2002, Praha, 61 s.
3. INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Ve větší svobodě - Shrnutí zprávy generálního tajemníka OSN*, Praha, 2005, 20 s.
4. INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *60 důvodů pro OSN*, Praha, 2005, 48 s.
5. KREJČÍ, O., *Mezinárodní politika*, Praha, 2001, 743 s. ISBN 978-80-86929-21-7
6. NAXERA, N., *Význam a úloha OSN v současných globálních vztazích, OSN v měnícím se světě, Sborník příspěvků ze studentské soutěže v roce 2004*, 2005, Praha, 2005. 64 s.
7. WAISOVÁ, Š., *Bezpečnost a strategie, Východiska-Stav-Perspektivy*, Pelhřimov, 2003, 127s. ISBN 80-86473-46-5
8. WAISOVÁ, Š., *Bezpečnost – vývoj a proměny konceptu*, Plzeň, 2005, 160s. 80-86473-46-5
9. WAISOVÁ, Š., *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*, Pelhřimov, 2003, 128 s. ISBN 80-86473-42-2
10. WAISOVÁ, Š., *Ve stínu modernity, Perspektivy a problémy rozvoje*, Plzeň, 2005, 283 s. ISBN 80-86898-54-7

Elektronické zdroje

1. BENEŠ, R. *Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966* [online]. *E-polis.cz*, 2005. [cit. 26. 12. 2009]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>.
2. COJECO-ENCYKLOPEDIIE, *Společnost národů*, [online]:2000, poslední revize: 9. 3. 2001 [cit. 26. ledna 2010]. Dostupné na WWW: http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=89923&s_lang=2
3. INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Instituce na ochranu lidských práv – Vysoký komisař pro lidská práva* [online]: 2006, poslední revize: 6. 11. 2006 [cit. 2. dubna 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=7&subkap=35>
4. INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Programy a další orgány OSN – Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR)*[online]: 2005, poslední revize: 2005 [cit. 6. dubna 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/system-osn/programy-a-dalsi-organy-osn/?i=107>
5. INFORMAČNÍ CENTRUM OSN, *Všeobecná listina lidských práv*, [online]: Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>
6. INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE, *Zprávy 2008 – V čele Úřadu vysokého komisaře OSN pro lidská práva stane opět žena*[online]: 2008, poslední revize: 2008 [cit. 2. dubna 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1434>

7. STÁLÁ MISE ČESKÉ REPUBLIKY PŘI EVROPSKÉ ÚŘADOVNĚ OSN V ŽENEVĚ. *Lidská práva* [online]: 2001, poslední revize 5. 11. 2001 [cit. 26. března 2010]. Dostupné na WWW:
http://www.mzv.cz/mission.geneva/cz/zpravy_a_udalosti/ve_dnech_1_26_3_2010_se_uskutecnilo_13.html

8. STÁLÁ MISE ČESKÉ REPUBLIKY PŘI EVROPSKÉ ÚŘADOVNĚ OSN V ŽENEVĚ. *Zprávy a události: Jednání ministra pro lidská práva a menšiny v ČR s Vysokou komisařkou pro lidská práva*[online]: 2001, poslední revize 7. 4. 2010 [cit. 6. dubna 2010]. Dostupné na WWW:
http://www.mzv.cz/mission.geneva/cz/zpravy_a_udalosti/jednani_ministra_pro_lidska_prava_a.html

SEZNAM ZKRATEK

ICC	-	Mezinárodní trestní soud
ICTR	-	Mezinárodní trestní tribunál
OHCHR	-	Úřad vysokého komisaře pro lidská práva
OSN	-	Organizace spojených národů
RLP	-	Rada pro lidská práva
SSSR	-	Svaz sovětských socialistických republik
UNICEF	-	Dětský fond Organizace spojených národů
UNDP	-	Rozvojový program Organizace spojených národů
UNEP	-	Program OSN pro životní prostředí
UNESCO	-	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
UNHCR	-	Vysoký komisař Organizace spojených národů pro uprchlíky
UNV	-	Dobrovolnický program Organizace spojených národů
USA	-	Spojené státy americké

ABSTRAKT

TROJÁKOVÁ, M. *Agenda OSN v oblasti lidských práv: bakalářská práce.*
České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2010. 49 s.
Vedoucí bakalářské práce Mgr. Štěpán Strnad

Klíčová slova: Organizace spojených národů, lidská bezpečnost, lidská práva

Práce pojednává o problematice ochraně lidských práv v Agendě OSN. Na ochraně lidských práv se podílejí jednotlivé Orgány OSN, jako jsou například Komise pro lidská práva, Vysoký komisař pro lidská práva a jsou to nejen instituce, ale také nástroje na ochranu lidských práv, mezi něž patří Mezinárodní listina lidských práv a Mezinárodní pakty, úmluvy a normy. Pozornost je hlavně věnována historickému vývoji Organizace spojených národů a její struktuře. Dále je zde přiblíženo historie konceptu lidské bezpečnosti a Lidská bezpečnost v systému OSN a lidská bezpečnost v kanadské perspektivě.

ABSTRACT

TROJÁKOVÁ, M. *Human laws and the Agenda of the United Nations: a bachelor thesis*. Czech Budejovice: Institute of European and Regional Studies, ops, 2010. 49 p. Thesis Supervisor Mgr. Stepan Strnad

Key words: United Nations, Human Security, Human Rights

Work discusses the protection of human rights. The protection of human rights involved in various UN bodies such as the Commission on Human Rights, High Commissioner for Human Rights are not only institutions but also the tools to protect human rights, including the International Bill of Human Rights and International Covenants, conventions and standards . Attention is mainly devoted to the historical development of the United Nations and its structure. Then there is the concept of the history of human security and human security in the UN system and human security in the Canadian perspective.